

A KÁRPÁTALJAI RÓMAI KATOLIKUS EGYHÁZ TÖRTÉNETE

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK.....	2
BEVEZETÉS.....	3
1. ELŐZMÉNYEK.....	6
1.1. RÖVID ÖSSZEFOGLALÓ A II. VILÁGHÁBORÚIG.....	6
1.2. AZ EGYHÁZ HÁBORÚ UTÁNI HELYZETE 1989-IG.....	7
2. AZ EGYHÁZ HELYZETE A RENDSZERVÁLTÁS ÉVEIBEN.....	9
3. AZ APOSTOLI ADMINISZTRATURA ÉVEI.....	17
4. MINT EGYHÁZMEGYE.....	28
5. AZ ANYAORSZÁG SZEREPE AZ EGYHÁZMEGYE ÉLETÉBEN.....	34
6. AZ EGYHÁZ SZEREPE A KÁRPÁTALJÁN ÉLŐ KISEBBSÉGEK ÉLETÉBEN.....	39
6.1. OKTATÁS.....	42
6.1.1. ÓVODÁK.....	42
6.1.2. MUNKÁCSI RÓMAI KATOLIKUS LÍCEUM.....	43
6.1.3. KOLLÉGIUMOK.....	45
6.2. KULTÚRA.....	45
7. SPECIÁLIS TERÜLETEK.....	47
ÖSSZEFOGLALÁS.....	50
FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE.....	52

BEVEZETÉS

A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház, a többi történelmi egyházhoz hasonlóan, túlélte a „nagy szorongattatást”. A rendszerváltás évei új fejezetet nyitottak az egyház életében. Erősen legyengülve kellett, hogy szembenézzen az új idők új kihívásaival. Az 1980-as évek végén tapasztalható enyhülést kihasználva megkezdett folyamatot tovább kellett vinni. Ehhez viszont túl kevés saját „erőforrás” állt rendelkezésre, hiszen a több évtizedes szisztematikus „ráhatás” következtében gyakorlatilag alig maradt pap, nem beszélve arról, hogy a háború előtti viszonyokhoz képest, szinte mindent újra kellett kezdeni. Azt, hogy mi módon sikerült úrrá lenni és milyen eredménnyel a fennálló helyzeten, jelen munka keretében szeretnénk bemutatni. Célunk tehát a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház történetének összefoglalása a rendszerváltástól napjainkig, ahogyan azt a dolgozat címe is mutatja.

Mivel az elmúlt, csaknem másfél évtizedről van szó, talán érthető, hogy a témát komolyabban kutatni szándékozó jobbra csak egy-egy időszakot, vagy eseményt feldolgozó forrással találkozunk. Tudomásunk szerint eddig még nem született egy, a közelmúlt eseményeit a napjainkig feldolgozó mű. Ebből a felismerésből fakad az, hogy az egyház életének e rendkívül fontos időszakát egy szakdolgozat keretein belül mutassuk be, ezzel enyhítve lehetőség szerint a hiányt.

Annak ellenére, hogy nem született mindezidáig egy vagy több, a szóban forgó időszakot feldolgozó munka, nem mondhatjuk azt, hogy szűkös forrásból kell dolgoznunk. Célszerű áttekintenünk a felkutatott és rendelkezésünkre álló forrásokat, amelyekre e munka során támaszkodhatunk. Nagy segítséget nyújt Bura László: *A második évszázad (1904–2004)* című munkája, amely a Szatmári Római Katolikus Egyházmegye kislexikona,¹ s a jelölt időszakon belül dolgozza fel az eseményeket. Számunkra ez azért fontos, mivel a II. világháborúig a Szatmári Római Katolikus Egyházmegyéhez tartoztak az itteni hívek. Az 1918-tól 1944-ig tartó időszak eseményeinek a tanulmányozásához értékes információkkal szolgál Fedinec Csilla történeti kronológiája, amely a kárpátaljai magyarokat érintő események áttekintése.² Az 1944 utáni időszokról nem tudunk hasonló összefoglalásról a kárpátaljai viszonyokat tekintve, de több forrásból kaphatunk egy általános képet az egyház életéről e vészterhes időszakból. Például az elhurcolt papok sorsát bemutató *Hetényi Varga Károly* több kötetes műve, *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában*.³ Külön foglalkozik a Kárpátalján meghurcolt papokkal.

¹ BURA LÁSZLÓ: *A második évszázad (1904-2004) A Szatmári Római Katolikus Egyházmegye kislexikona*. Státus Kiadó, Csíkszereda, 2003.

² FEDINEC CSILLA: *A Kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918-1944*. Fórum Intézet Lillium Aurum Könyvkiadó, Galánta – Dunaszerdahely, 2002.

³ HETÉNYI VARGA KÁROLY: *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában*. Lámpás Kiadó, Abaliget, 1994.

Forrás értékű számunkra a *Historia Domus*⁴, ami az egyházmegye életét érintő események tulajdonképpeni eseménynaplója. Sajnos a háború utáni évekből meglehetősen kevés bejegyzés származik, de örvendetes tény, hogy 1987-től fokozatosan gyarapodott a bejegyzések száma. Nagy segítséget jelentenek a kutatásban az egyházi sematizmusok, vagy névtárak, amelyek rövid terjedelemben, de összefoglalják az adott egyházmegye történetét, mintegy bevezetesként az aktuális folyamatok ismertetéséhez. Ezekben a névtárakban a hangsúly inkább a jelenkori eseményekre tevődik, de a rövid történeti áttekintés támpontokat adhat a kutatáshoz. Ahhoz viszont kiváló forrás, hogy áttekintsük a közelmúlt főbb eseményeit, valamint részletes eligazítást nyújtanak az egyházi intézményekkel, valamint személyekkel kapcsolatban. Rendelkezésünkre áll *A Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzáság Névtára*⁵, amely 2000-ben jelent meg. Tudomásunk van egy ennél korábbi sematizmusról is, de az, kis példányszáma miatt, korlátozottan hozzáférhető. A munka során, a felsoroltakon kívül, többnyire a helyi, illetve a magyarországi katolikus sajtótóra fogunk építeni. Az egyik ilyen lap az *Új Ember* hetilap, amely 1945-ben indult, illetve a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház lapja az *Új Hajtás*, amely 1996-tól jelenik meg havonta.

A dolgozat hat fejezetből áll: az 1. fejezet tartalmazza az egyház történetét a kezdetektől egészen 1989-ig. A második, az egyház helyzetét mutatja be a rendszerváltás éveiben, vagyis azt az időszakot, amikor az előző évekhez képest legálisan végezhetette tevékenységét. Ezt az időszakot követték az Apostoli Adminisztrátúra évei 1993-2002 között, amelyet a 3. fejezet tárgyal. A következő címe: *Mint egyházmegye*. Külön részt szentelünk az egyház és az anyaország közötti kapcsolatnak, például, hogy milyen módon igyekezett segíteni a kritikusan meggyengült Kárpátaljai Római Katolikus Egyházat.

A munkában különös hangsúlyt kap az egyház és a Kárpátalján kisebbségben élő etnikumok viszonya. Természetesen itt elsősorban a római katolikus hívekre gondolunk, hiszen ők állnak közvetlen kapcsolatban az egyházzal, vallási hovatartozásukból adódóan. Ha a kárpátaljai viszonyokat tekintjük, akkor a hívek szempontjából megállapítható, hogy az egyház intézkedései nem csak morálisan hatnak ki az emberek életére, hanem párhuzamosan, vagy ezzel együtt egyben a kisebbségi létből adódó nehézségeket is igyekeznek orvosolni, lehetőségeihez mérten. Hogy konkrétan mit tesz a kisebbségek érdekében, azt mutatjuk be a 6. fejezetben, s itt kiemelten foglalkozunk az egyházi oktatási intézményekkel, s a Munkácsi Katolikus Líceum ezen belül is külön alpontként szerepel, jelezve az intézmény megkülönböztetett szerepét elsősorban a magyar hívek életében, hiszen egy magyar tannyelvű líceumról van szó. Bemutatásra kerülnek emellett a római katolikus óvodák és egyéb, szervezetek, intézmények.

⁴ *Historia Domus* – Munkács.

⁵ *A Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzáság Névtára*. Szerkesztette: NÉMETH IMRE OFM. Munkács, 2000.

Tárgyaljuk továbbá a kisebbség érdekeiben tett lépéseken belül a speciális területeket, gondolunk itt, például a cigánymissziókra, amelyet a római katolikus egyház, akár csak a református egyház is, kiemelten kezel.

A rendelkezésünkre álló információk alapján igyekszünk sorra venni mindazokat az eseményeket, amelyek a rendszerváltástól, ha pontosak akarunk lenni, akkor az 1980-as évek végétől kezdve történtek az egyház szervezésben.

Egy olyan munka elkészítésére törekedtünk, amely minél objektívebben mutatja be a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház életét. Ezzel együtt, reményeink szerint, a hívek sorsa is kirajzolódik majd.

1. ELŐZMÉNYEK

Jelen fejezetet „felvezető” résznek szánjuk, a munka címében foglalt témához. Indokolt röviden felvázolni az egyházmegye életének alakulását a kezdetektől lényegében a rendszerváltást megelőző évekig, ezzel mintegy folyamatba helyezve a közelmúlt eseményeit.

Két alponthoz történik a téma tárgyalása. Az első a kezdetektől, tehát Szent István korától 1944-ig, majd 1944-től 1989-ig, a „fordulat évéig”.

Csak az általunk fontosnak tartott, mondhatnánk meghatározó, eseményekre térünk ki, itt is inkább csak a tényekhez ragaszkodva, minden minősítés nélkül.

1.1. RÖVID ÖSSZEFOGLALÓ A II. VILÁGHÁBORÚIG

Az első királyunk által alapított egyházmegyék közül a jelenlegi kárpátaljai terület az 1009-ben megszervezett erdélyi egyházmegye része lett.

1346-ban az Egri Egyházmegyéhez került a terület. Egy 1332-ből származó, a vatikáni levéltárban őrzött dokumentum szerint a térségben több mint 50 templom volt.⁶

1804-ben az Egri Egyházmegye két részre lett osztva. Az egyik rész továbbra is az egri püspökség része maradt, míg a másik felén 1804. március 23-án létrejött a Szatmári Római Katolikus Püspökség. Az intézkedést *VII. Piusz* pápa hagyta jóvá.⁷

A Szatmári Egyházmegyét csakúgy, mint Magyarország egészét, súlyos csapásként érte Trianon. A határrendezések következtében 44 plébánia illetve ezek filiái immár román fennhatóság alá kerültek. Csehszlovákiában maradt 46 plébánia és ezek filiái, míg Magyarország területén 14 plébánia képviselte az egyházmegyét. Időközben Csehszlovákiában, az elcsatolt részen megalakult az Ungvári Apostoli Kormányzóság.⁸ Az apostoli kormányzóság egy olyan meghatározott területet takar, amely valamilyen rendkívüli oknál fogva nem kapott egyházmegyei státuszt. A kormányzóságot a pápa által kinevezett apostoli kormányzó vezeti.

1938 novemberétől, az első bécsi döntés értelmében, ismét módosultak a határok, aminek következtében az Ungvári Apostoli Kormányzóság 40 plébániája visszakerült Magyarországhoz.

Végül, 1939. július 17-én a Szentszék megszüntette az Ungvári Apostoli Kormányzóságot.⁹

⁶ NÉMETH IMRE OFM: *A Katolikus Egyház 1000 éve a Kárpát-medencében*. Új Hajtás, 1999. 5. sz 10-11. old.

⁷ *A Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóság Névtára*. Szerkesztette: NÉMETH IMRE OFM. Munkács, 2000. 14. old.

⁸ BURA LÁSZLÓ: *A második évszázad (1904-2004) A Szatmári Római Katolikus Egyházmegye kislexikona*. Státus Kiadó, Csíkszereda, 2003. 16.old.

⁹ BURA LÁSZLÓ. id. mű

A következő meghatározó momentum *Dr. Scheffler János* 1942. május 17-ei szatmári megyéspüspökké való kinevezése volt. A háború folyamán többször is meglátogatta az itteni híveket. Utolsó körútja alkalmával Kárpátalján is csakúgy, mint az egyházmegyében mindenütt, helynököt nevezett ki a Rómából jövő utasítás szerint. Ezek a helynökök a püspök akadályoztatása esetén fel voltak hatalmazva az adott egyházi kerület irányítására. Sajnos igaznak bizonyult a balsejtelem, vészterhes évek következtek az egyházra.

1.2. AZ EGYHÁZ HÁBORÚ UTÁNI HELYZETE 1989-IG

A Rómából jövő utasításnak megfelelően Scheffler püspök Kárpátalján is kinevezte a helynököt arra az esetre, ha ismét módosulnának a határok. *Pásztor Ferenc*, a beregszászi főesperes kapta a megbízatást. Mivel fennállt a veszélye annak, hogy letartóztatják a kinevezett vezetőt, ezért két másik egyházi személyt is kijelölt a püspök, hogy ha arra kerülne a sor, egymást követve irányítsák a helyi egyházat. A két pap *Dr. Bujaló Bernát* és *Szegedi Jenő* volt.¹⁰

Nem bizonyult hiábavalónak az óvintézkedés. A kommunista hatalomátvétel után nagyon hamar kiderült, hogy az egyházak aligha számíthatnak az állam jóindulatára, hiszen maga az államideológia is nyíltan ateista elvekre épült.

Kárpátalján 1945-ben 48 latin szertartású pap tevékenykedett. Közülük hármat még 1945-ben elhurcoltak: *Lőrincz István* ördarmai esperest, *Tindira Ernő* bárdházi plébánost és *Dr. Tóth Józsefet*, aki Szerednyén volt plébános.¹¹ 1948-tól újabb letartóztatások történtek. Összesen 19 pap került a vádlottak padjára, több esetben nem kevesebb volt a vád, mint hazaárulás. A későbbi vikáriust, *Csáti Józsefet* halálra is ítélték, de azt mégsem hajtották végre.

Az itthon maradt papokat folyamatos megfigyelés alatt tartották. Bármikor letartóztathatták volna őket.

A hatóságok csak minimális cselekvési szabadságot hagytak az egyház számára. Szentmisén és temetésen kívül semmilyen más tevékenységet nem végezhetek, olyannyira, hogy még az anyakönyvek vezetését is betiltották. Különösen szigorúan vették a hitoktatásra vonatkozó tilalmat. Ezért a hittanórákat a legnagyobb titokban tartották, mert komoly büntetés járt érte. Nem csak a foglalkozásokat, de minden, az egyház által folytatott, oktatási tevékenységet betiltottak. Az egyházi iskolákat az állam megszüntette, az ily módon „felszabadult” ingatlanokat elkobozta. Más

¹⁰ NÉMETH IMRE OFM: *A Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság jogtörténeti áttekintése(3.)* Új Hajtás, 1999. 1. sz. 10-11. old.

¹¹ *A Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóság Névtára*. Szerkesztette: NÉMETH IMRE OFM. Munkács, 2000. 22. old.

egyházi ingatlanokat is lefoglaltak: templomokat, rendházakat, plébániákat. A bezárások többsége 1956 és 1962 között történt.¹²

Mindezekén túl a szerzetesrendeket is feloszlatták, még akkor is, ha a rend kifejezetten karitatív tevékenységet folytatott, például betegápolást.

Ilyen körülmények között szinte ellehetetlenítették az egyház működését. Ráadásul a paphiány is aggasztó volt. Amikor 1956-ban hazatértek az elhurcolt papok, nem mozoghattak szabadon. Sokuk egészségi állapota megromlott a börtön évei alatt.

Súlyosbította a helyzetet, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal az 1952-ben letartóztatott Bujaló atya helyére „saját jelöltjét”, *Mészáros Jánost* ismerte csak el vikáriusnak. Amikor 1956-ban hazatért Bujaló, akkor átvette ugyan az egyház vezetését, de egészségi állapota miatt hamarosan lemondott. Őt Szegedi Jenőnek kellett volna követnie, hiszen ő volt a harmadik személy, akit Scheffler püspök kijelölt, az állami adminisztráció azonban nem hagyta jóvá kinevezését. Hivatalosan nem kormányozhatott, de szava az egyházon belül végig döntő maradt.¹³

Bujaló Bernát halála után az állam ismét Mészáros Jánost tette meg vikáriussá. Őt 1961-től 1984-ig *dr. Závodnyik Tibor* követte, mint államilag elismert személy. 1985-ben utóbbi halála után a helyi papok *Galambos Józsefet* szavazták meg előjárójuknak, de 1985 decemberében bekövetkezett halála miatt új személyt kellett választani, így lett vikárius 1985-től *Csáti József* munkácsi plébános. Őt az állami hatóságok is elismerték. Csáti József fogadta 1989 tavaszán *dr. Paskai László* esztergomi érseket. Ettől az alkalomtól érezhető pozitív változás állt be a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház életében. Ezzel kezdődött el az egyház életében a tulajdonképpeni „rendszerátalakítás”.

¹² *A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház története.* Új Hajtás, 1996. 1-2. sz. 6-7. old.

¹³ NÉMETH IMRE OFM: *A Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság jogtörténeti áttekintése(3.)* Új Hajtás, 1999. 1. sz. 10-11. old.

2. AZ EGYHÁZ HELYZETE A RENDSZERVÁLTÁS ÉVEIBEN

„Nem szeretek nagy kijelentéseket tenni. Mégis meg merem kockáztatni, hogy kárpátaljai látogatásom történelmi jelentőségű volt...” – nyilatkozta a sajtónak Paskai László bíboros 1989. május 25-én, Ungváron.¹⁴ Az aktuális fejezetben e „történelmi jelentőségű” látogatás momentumait, illetve azokat a változásokat tekintjük át 1993-ig, amelyek az adott időszakban meghatározó jelentőséggel bírtak.

A kutatás során több tudósítást is találtunk a bíboros kárpátaljai útjáról, azonban az *Új Ember* katolikus hetilapot tekintjük hivatkozási alapnak, tekintettel komoly múltjára és igényességére. Úgy találtuk azonban, hogy pusztán a sajtóban megjelentek alapján egy hézagos, háttér-információkat nélkülöző, vázlatos bemutatásra lenne mód. Ennek elkerülése végett, olyan személyeket is felkerestünk, akik 1989-től, vagy még korábban tanúi voltak a minket érdeklő eseményeknek. Ebből a megfontolásból fordultunk *Bohán Béla SJ*¹⁵ atyához, aki Magyarországról érkezett és már 1989-től szolgálja a kárpátaljai római katolikus híveket. Beszélgetéseink során kiderült, hogy már 1988 őszén misézett Munkácson, annak ellenére, hogy ennek akár következményei is lehettek volna, annál is inkább, mivel turistaként tartózkodott itt néhány napig. Paskai bíboros látogatása során tagja volt a főpap kíséretének, így kiegészíthetjük a hivatalos közleményeket a látogatásról. Egyike volt annak az öt Magyarországról érkezett papnak, akik elsőként jöttek Kárpátaljára a súlyos paphiány enyhítésére, és a mai napig is itt él és látja el papi teendőit. A továbbiakban gyakran fogunk hivatkozni rá, mint adatközlőre.

Gorbacsov főtitkár által meghirdetett peresztrojka hatásaként a 80-as évek utolsó harmadában, a korábbiakhoz képest, több olyan eseményre is sor került, melyek azt hivatottak bizonyítani, hogy az átalakítás a megvalósítás fázisába lépett. Témánk szempontjából most csak egy eseményt emelnénk ki, amely a fenti állítást támasztja alá.

1988-ban a Kijevi Rusz megkeresztelkedésének ezer éves évfordulója alkalmából az államilag szervezett ünnepekre, számos külföldi főpap érkezett. Paskai László a pápai delegáció tagjaként volt jelen. Csáti József szintén a meghívottak között volt. Alkalom adódott arra, hogy találkozzanak, és megbeszélést folytassanak a kárpátaljai helyzetről. Számos kérdés vár még tisztázásra, de az ismert részletek arra engednek következtetni, hogy a legmagasabb állami szinten biztosítottak lehetőséget a két egyházi személy találkozására.¹⁶ Csáti atya meghívta Kárpátaljára a bíborost. A látogatáshoz továbbra is állami jóváhagyás kellett, mint azt Paskai László is megerősítette egy későbbi nyilatkozatában: „Az illetékes hatóságoktól kértem a kárpátaljai katolikus hívekkel való

¹⁴ *Megerősíteni őket hitükben és hűségükben Paskai László bíboros nyilatkozata kárpátaljai látogatásáról.* Új Ember, 1989. június 11. sz. 1. old.

¹⁵ SJ = Societas Jesu, szó szerinti fordításban 'Jézus Társasága'-t jelent, ami a köztudatban „jezsuita” formában használatos

¹⁶ Bohán Béla SJ. Jelenleg beregszászi plébános.

*találkozás lehetőségét. Indokom az volt, hogy Kárpátalján több mint 40 katolikus egyházközség van, mintegy 60 ezer hívővel, igen nagy a paphiány, mindössze kilenc pap él itt, egy fiatal pap kivételével valamennyi 70 éven felüli, közülük egy már teljesen munkaképtelen. Hiányzanak a vallási élethez szükséges könyvek, elsősorban Szentírás, imakönyvek, énekes könyvek”.*¹⁷

A fennálló helyzetet úgy ítélték meg, hogy alkalmas tárgyalások kezdeményezésére, a kritikus kárpátaljai helyzet enyhítésére. A fentebb felsoroltakból adódóan elsősorban papokra volt szükség. A szovjet vezetés végül engedélyezte öt magyarországi pap itteni szolgálatát. Felmerülhet a kérdés, hogy miért nem kért Csáti atya több papot. A kérdésre a válasz az, hogy az állam tisztában volt azzal, hogy a plébániák még nem állnak az egyház rendelkezésére, tehát a kérdés az volt, hogy hány személynek tud Csáti atya megfelelő helyiséget biztosítani itt tartózkodásuk idejére. Öt pap elhelyezésére vállalt felelősséget az idős helynök. Valójában, ha a tárgyalást követően azonnal átjött volna a kért öt pap, akkor nehézséget okozott volna a megfelelő lakások biztosítása számukra. A lehetőséget azonban nem akarta elszalasztani, ezért abban a reményben, hogy mire megérkeznek Magyarországról, addigra találnak legalább öt helyet számukra, ezért öt pap itt tartózkodását kérte, és ehhez adott engedélyt a megfelelő hatóság. Engedélyezték továbbá azt, hogy a papi hivatást választó kárpátaljaiak magyarországi teológiákon végezhesék tanulmányaikat. További eredmény volt a kért egyházi könyvek behozatalának engedélyezése.¹⁸

Az első tárgyalást követően még egy fontos találkozóról tudunk az ügyben. *Alexandr Jakovlev*, a propagandaosztály vezetője, Esztergomban kereste fel Paskai bíborost, aki a következőket nyilatkozta a találkozóról: *„Amikor Aleksandr Jakovlev Magyarországon tartózkodott meglátogatott Esztergomban és megerősítette, hogy számomra legalkalmasabb időben meglátogathatom az itt élő katolikusokat”.*¹⁹ Minden valószínűség szerint diplomáciai szintű levélváltásokra is sor került a látogatás előkészítésének érdekében, azonban egyelőre ezeket nélkülöznünk kell.

Csáti atya belátása szerint egy programtervet állított össze a magyarországi főpap számára, ám ezt egyeztetni kellett az Egyházügyi Hivatallal, amit ők megtoldottak a maguk elképzelésével. Ezért néhány protokoll látogatásra is sor került, hogy az ő szavait idézzük: *„Látogatásom célja elsősorban vallásos jellegű volt. Emellett alkalmam nyílt arra is, hogy Kárpátalja egy-két nevezetességével is megismerkedjem. Megtekintettem Ungváron a falumúzeumot, Aknaszlatinán a sóbányát, valamint a kárpáti és poljanai szanatóriumot”.*²⁰ Láthatjuk, hogy a hatóság a maga oldaláról, ezekkel a „beszúrt programokkal” jelezte, hogy részben diplomáciai ügyként kezeli a

¹⁷ *Megerősíteni őket hitükben és hűségükben Paskai László bíboros nyilatkozata kárpátaljai látogatásáról.* Új Ember, 1989. június 11. sz. 1. old.

¹⁸ Bohán Béla SJ. Jelenleg beregszászi plébános.

¹⁹ *Megerősíteni őket hitükben és hűségükben Paskai László bíboros nyilatkozata kárpátaljai látogatásáról.* Új Ember, 1989. június 11. sz. 1. old.

²⁰ u.o.

látogatást. Azonban még mielőtt egyáltalán a kitűzött napon megkezdte volna kárpátaljai útját Paskai, történt egy nem várt fordulat az ügyben – meghívást kapott Kijevbe *Filaret* Kijevi és Belorusziai Metropolitától. Tette ezt *Filaret Pimen* Moszkva és az Összes Oroszok pátriárkájának a megbízásából.²¹ Az invitáció közvetlenül néhány nappal a kárpátaljai út előtt érthette Pasakait, hiszen nem volt ideje tájékoztatni Csáti atyát, aki eközben igyekezett mindent úgy megszervezni, hogy a bíboros valós képet kapjon a hitéletről. Hozzá kell tennünk, hogy a vikáriusnak még telefonja sem volt, hogy esetleg azon keresztül értesítették volna, az eredeti terv módosításáról. Paskai eleget tett a „baráti” meghívásnak, mivel a nyolcvanas évek végén az egyház által kezdeményezett ügyek gyakran az állam hozzáállásán álltak vagy buktak el. Minden valószínűség szerint Paskai ebből a megfontolásból mondott igent a kijevi kitérőre, miközben Kárpátalján már a fogadására készültek a csapi templomban.

A Kijevben eltöltött két napról meglehetősen kevés információnk van. Sem a célját, sem az esetleges megbeszélések tárgyát egyelőre nem ismerjük. Meg kell elégednünk néhány mondattal a bíboros részéről, aki az ungvári sajtótájékoztatón erre is kitért: „*Megismerkedtem Kijev vallási és kulturális életével, megtekintettem a történelmi múzeumot és virágot helyeztem el Sevcsenko emlékművénel, jubileuma alkalmából*”.²² Időközben Csáti Józsefet értesítették a változásról, illetve arról, hogy Kijevből mikor érkezik Paskai az ungvári repülőtérre. Jellemző részlet, hogy a pravoszláv püspök is kiment a fogadására, ebből az következik, hogy ő is tájékoztatva lett. Mi több *Filaret* tettét követve ő is meghívta a magyarországi vendéget, hogy ittléte alkalmával látogasson el hozzá is. Nem akarunk tények hiányában találgatásokba merülni, hogy miből adódott e „ragaszkodás” a pravoszláv egyház részéről a bíboros iránt, de mindenestre elgondolkodtató a két meghívás. Természetesen a Római Katolikus Egyház képviselői szintén kimentek illően fogadni Paskai Lászlót.

Megérkezése napján az ungvári Szent György vértanú templomban cerebrált szentmisét.²³ Ezt követően tette meg „tisztelgő látogatását” *Damaszkin* munkácsi ortodox püspöknél.²⁴ Másnap délelőtt Munkácson fogadták a bíborost, a Tours-i Szent Márton-templomban. Különlegessége az eseménynek, hogy 53 személyt bérmált meg. Ezen a misén jelen volt *Damaszkin* is. Misézett továbbá Beregszászban is. Itt még a szentmise előtt felkereste *Forgon Pál* református püspököt.²⁵ E három helyen kívül misézett: Huszton, Szolyván és Szerednyén.²⁶ A következő helyen találkozott még a hívekkel: Nagyszőlősön, Aknaszlatinán, Técsön, Újfalun, Mezőkaszonyban, Felső-

²¹ *Megerősíteni őket hitükben és hűségükben Paskai László bíboros nyilatkozata kárpátaljai látogatásáról.* Új Ember, 1989. június 11. sz. 1. old.

²² u.o.

²³ SZEGHALMI ELEMÉR, TÓTH SÁNDOR: *Paskai László lelkipásztori útja Kárpátalján (1.)* Új Ember, 1989. június 4.

²⁴ *Megerősíteni őket hitükben és hűségükben Paskai László bíboros nyilatkozata kárpátaljai látogatásáról.* Új Ember, 1989. június 11. sz. 1. old.

²⁵ SZEGHALMI ELEMÉR, TÓTH SÁNDOR: *Paskai László lelkipásztori útja Kárpátalján (2.)* Új Ember, 1989. június 11. 5. old.

²⁶ *Megerősíteni őket hitükben és hűségükben Paskai László bíboros nyilatkozata kárpátaljai látogatásáról.* Új Ember, 1989. június 11. sz. 1. old.

Domonyán, Perecsenyben, Csapon, valamint Szürtében.²⁷ Nagyszőlősen az illetékes hatóság szinte az utolsó pillanatban nyitotta ki a korábban bezárva tartott templomot, így azt megtekinthette Paskai bíboros. Szintén hozzájárultak a hatóságok a hlubokai templom megtekintéséhez. Viszont a téglási és őrdarmai templomba már nem mehetett be, pedig ezekbe is betért volna, tudtuk meg Bohán Béla atyától.²⁸ Nyilván be kellett tartania a megállapodást a programtervezetre vonatkozóan. Ehhez képest az állam, a két beiktatott templomot, mintegy gesztusként engedélyezte. Sikeres „szabadprogramot” valósított meg a bíboros és kísérete, amikor felmentek a munkácsi várba, ami nem szerepelt a listán. Ebben a szituációban meglehetősen kényelmetlenül érezhette magát a „renitenskedő” egyháziak között az „egyházügyi” elvtárs, aki az államot és annak álláspontját hivatott képviselni.

Még a visszautazása előtt, május 25-én hivatalos sajtótájékoztatót tartott Paskai bíboros Ungváron. Röviden összefoglalta a látogatás eseményeit. Felsorolta a meglátogatott helységeket, kiemelve azokat, ahol misézett. Megemlítette továbbá, hogy az állam képviselője is tagja volt a kíséretének „biztosítva” mintegy a „lelkipásztori látogatást”. Ez arra enged következtetni, hogy ezzel is azt akarták tudatosítani, hogy még mindig csak a „jóindulaton” múlnak a dolgok egyházi kérdésben. Minden valószínűség szerint a főpap ebből a megfontolásból, mintegy gesztusként a hivatalos szervek felé, nyilatkozatában többször kitért az „állami hatóságok részéről tapasztalt segítőkészségre”.²⁹ Hivatalos sajtótájékoztatóját azzal zárta a bíboros, hogy két táviratot küldött el utazása végén. Az egyiket *II. János Pál* pápa kapta meg. A másodikat pedig Jakovlev - ezt úgy is vehetjük, mintha az állam lenne a címzett - ebben köszönetet mond Paskai a „szíves meghívásért” egyben megköszöni az „eredményes munkát”.³⁰

A látogatást követően továbbra is igyekezett az Egyházügyi Hivatal a „saját tempóját” tartani a változások menetében, de a megállapodás, amelyben öt magyarországi pap átjövételét engedélyezték, kötötte őket. Ők a nyár folyamán megkezdhatték működésüket. A következő öt egyházi személyről van szó: *Bohán Béla SJ atya, Dióssi Kornél OP, Majnek Antal OFM, Radics Dávid OFM*, valamint *Zatykó László OFM*.³¹ Csáti József vikárius megjelölte a településeket, ahol elkezdhatték volna működésüket: Ungvárt, Munkácsot, Szőlőst, Husztot és Rahót. Ezekből a városokból látták volna el a környező plébániákat és filiákat. A tervet azonban módosítani kellett. A ferencesek tartományfőnöke azt kérte, hogy a három ferences rendi szerzetes: Majnek Antal, Radics Dávid és Zatykó László a közösség regulájának és szellemiségének megfelelően, itt is közösségben kell, hogy éljenek. Ez azt jelentette, hogy mind a hárman egy helyen kell, hogy

²⁷ u.o.

²⁸ Bohán Béla SJ. Jelenleg beregszászi plébános.

²⁹ *Megerősíteni őket hitükben és hűségükben Paskai László bíboros nyilatkozata kárpátaljai látogatásáról.* Új Ember, 1989. június 11. sz. 1. old.

³⁰ u.o.

³¹ PÁPAI ZSZSANNA: *A kárpátaljai egyház újjászületése 15 évvel ezelőtt.* Új Hajtás, 2004. 5. sz. 2-3. old.

lakjanak. Így az öt tervezett hely közül csak három hely lesz ilyen módon betöltve. Végül döntés született: Bohán Béla atya Rahóra került. Október közepére vette át Rahó és környékének szolgálatát, addig több helyen segített a lelkipásztori teendők ellátásában. Dióssi Kornél atya Munkács központtal látta el a várost és környékét. Míg a ferencesek Szőlősön rendezkedtek be, itt sikerült ingatlant biztosítani számukra.³² Fontosnak tartjuk megjegyezni, bár Paskai bíboros személyesen is meggyőződhetett a súlyos paphiányról, mégsem utasításra jöttek a magyarországi atyák. Mind az öten szabadon választották a kárpátaljai szolgálatot.³³ Részben tisztában voltak azzal, hogy a körülmények eléggé embert próbálóak, hiszen rengeteg dolgot kellett az alapoknál kezdeni. Nem beszélve arról, hogy a templomok és más egyházi ingatlanok az állam tulajdonában voltak. A hitoktatást is kezdetben csak a templomban lehetett végezni. Viszont nem kezelték mindenütt egyforma merevséggel az Egyházügyi Hivatal munkatársai az ügyeket. Rahón – Bohán Béla atya visszaemlékezése szerint – az illetékes támogatta őt tervei végrehajtásában. Másutt viszont bürokratikus akadályokat gördítettek a „buzgólkodó” útjába. Nem volt egyértelmű az illetékes hatóság elképzelése, úgy is fogalmazhatnánk, hogy egyfajta átmeneti állapot jellemezte az adott időszakot. Ezt látszik alátámasztani a következő példa is. 1989 augusztusában, tehát nem egészen három hónappal a „történelmi látogatás” után, Károlyi Lajos atya az előző évtizedekhez képest „nagy” első áldozást szervezett meg, itt a nagy jelző, a korábbi elsőáldozók számához viszonyítva értendő. Tette ezt úgy, hogy a hatóságok minden bizonnyal tudtak a készülő eseményről, mégsem akadályozták meg. Ungváron pedig még a hitoktatást is rosszallóan nézték. Ehhez képest Rahón az iskolában is tarthatott hittanórát Béla atya. Elgondolkodtató az Egyházügyi Hivatal ügyrendezése. Vajon mi lehetett annak az oka, hogy eltérő hozzáállást tapasztaltak az egyháziak. Talán a központilag kidolgozott koncepció hiányának a következménye? Vagy volt ugyan „fentről” jövő utasítás, csak a hivatalnokok eltérő módon értelmezték és alkalmazták? Esetleg felismerve az elkerülhetetlen változások közelségét, néhány „egyházügyi” így fejezte ki, hogy valójában nem látnak semmi olyat az egyház tevékenységében, amitől óvniuk kellene a társadalmat. S ha már rajtuk múlik egy kezdeményezés további léte, miért is „akasztanák azt meg”? Nehéz lenne korrekt választ adni. Talán minden felvetett kérdés szerepet játszott az eltérő szemléletmódban. Mindenesetre enyhült az egyházra nehezedő nyomás. Egyre több helyen indult el a hitoktatás. Többen merészkedtek be a templomokba. Sokszor olyan templomban gyűltek össze a hívek, amely évtizedekig volt sportterem, mint például a palágykomoróci templom, vagy raktár, múzeum, mint a gálocsi templom, vagy egyszerűen csak bezárva, át volt engedve az enyészetnek. Továbbra is hiányzott az egyházi ingatlanok tulajdonviszonyát tisztázó törvény. A templomok többsége ugyan a hívek rendelkezésére lett bocsátva, de jogilag továbbra is az állam tulajdonában

³² Bohán Béla SJ. Jelenleg beregszászi plébános.

³³ u.o.

voltak. Mindezen körülmények ellenére a hívek, amint lehetett megkezdték a helyreállítási munkákat a „visszkapott” templomokban.

Érezhető fordulatot hozott 1990 nyara. Újabb engedmény született, miszerint már napközben is nyitva állhatott a templom, addig ezt szigorúan tiltották, csak szertartás alatt lehetett betérni. Lassan de feltartóztathatatlanul egy enyhülési folyamat indult el. Másik örvendetes tény, hogy több évtized után egy kárpátaljai személy, nevezetesen *Pap Sándor*, megkezdte teológiai tanulmányát Magyarországon. Itt hozzá kell tennünk, hogy korábban is voltak, akik teológiát végeztek, de nem magyar nyelven, magyar anyanyelvű felszentelésére tudomásunk szerint nem is került sor. A kommunista éra után, magyar anyanyelvüként, ő végezte elsőként a tanulmányát magyarországi teológián, és fel is lett szentelve, mégpedig 1993. június. 26-án. A következő személy, aki hasonló módon ebben a korai szakaszban, konkrétan 1991 őszén nyert felvételt az egri szemináriumba az *Jackó József* volt, akit 1998. június 27-én szenteltek pappá.³⁴ Közben érkeztek külföldről is további személyek az itteni egyház szolgálatára. Tudomásunk van arról, hogy 1990. november 1-én Csehszlovákiából is szerzetesek jöttek Kárpátaljára.³⁵

A következő jelentős esemény az egyház életében a vallásügyi törvény megjelenése volt 1991-ben. Ezzel lehetővé vált az egyházközségek bejegyzése, tehát hivatalossá válhatott a működésük, nem beszélve arról, hogy csak ilyen módon igényelheték vissza tulajdonaikat az államtól. Meglehetősen bonyolult eljárás volt egy bejegyeztetés, hiszen előbb egy alapszabályzatot kellett összeállítani. Általában elfogadták ezeket az indítványokat. Az ingatlanok visszaigénylése már nem minden esetben ment problémamentesen, hiszen ezeknek az épületeknek a többsége valamilyen állami intézménynek adott otthont már hosszú ideje. Nyilván a hatalom ragaszkodott ezekhez, bármennyire is rendelkezett már törvény felőlük is. Például az ungvári plébánia épületnek a peres ügye csak most, 2005-ben zárult le. Még mindig van olyan épület, amit az egyház nem kapott vissza. Nem tudunk sajnos kimutatást találni arról, hogy mit vettek el és mi került a mai napig vissza az egyház tulajdonába, de azt leszögezhetjük, hogy többnyire azért mára már, néhány esettől eltekintve, jogos tulajdonosa bírja ezeket az épületeket. Visszatérve a fenti ügymenethez – mi történt akkor, ha például egy templomra többen is igényt tartottak? Ilyen esetben az állam annak a javára döntötte el a kérdést, aki ígéretet tett arra, hogy ha a másik fél azt kéri, rendelkezésére bocsájtja a szóban forgó ingatlant. Miután lassan kezdett normalizálódni a helyzet és megteremtették a minimális strukturális feltételeket, egyre több feladatot tudott ellátni az egyház, nem csak a hívek lelki igényeit tekintve, hanem szociális téren jelentkezőket is.

³⁴ www.hhrf.org/mrke/DIOE_SACERDOS_UKR.HTM

³⁵ *A Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóság Névtára*. Szerkesztette: NÉMETH IMRE OFM. Munkács, 2000. 17. old.

Az egyház kezdettől fogva kötelességének tartotta a szegények, rászorulóknak az ellátását. Így természetes, hogy amint adódott lehetőség, megszerveződtek az első karitászok, vagy szeretetszolgálatok. Jobbára egyházi személyek kezdeményezésére jöttek létre plébániákon, illetve a filiákban, helyi segítőkész hívek közreműködésével. Tipikus esetként hozhatnánk fel példának Técsőt, ahol 1992. november 19-én *Papp Anikó* ferencesnővér kezdeményezte a helyi karitás létrehozását. De ugyanígy hozhatnánk még számos helyet, ahol hasonló körülmények között jöttek létre karitászok. Ezeknek a bejegyzése gyakran több évvel a létrejöttük után történt meg. A técsői karitás regisztrációja csak 1995. január 31-én történt meg.³⁶ Jellemző, hogy inkább a nagyobb településeken vállalták a nem kevés utánnajárást igénylő bejegyeztetési eljárást, mivel ezek voltak a központok, így tudtak külföldről humanitárius küldeményeket fogadni, a kisebb hozzájuk tartozó településekre pedig egy ottani karitásos segítségével megszervezték a szállítást, elosztást.

Láthatjuk, hogy már korántsem arról a szűk keretek között tartott egyházzól van szó, amit olyan sokáig igyekeztek „visszanyesni”. Igaz, hogy továbbra sem volt tisztázva néhány ingatlan helyzete, de már az érintett hivatal „befolyása” is jelentősen csökkent. Már nem kellett minden lépésért „számot adni”. Persze, ez nem azt jelenti, hogy megszűnt volna a hatóságok „érdeklődése”, csak a politikai változások olyan helyzetet teremtettek, amelyben a figyelem elterelődött, legalább is részben, az egyházzól.

Ukrajna független államként igyekezett megszabadulni a szovjet örökség egy részétől, legalábbis azoktól mindenképp, amelyek a nemzetközi megítélésben rossz fényt vetettek volna rá. Immáron, mint független állam, diplomáciai kapcsolatot létesíthetett a Vatikánnal. Történetünk szempontjából fontos kiemelni egy lényeges nemzetközi szintű eseményt, amely egyben a római katolikus egyház történetében is fontos állomás, az egyházmegyévé válás útján. A Szentszék 1992. március 28-án Ukrajna Apostoli Nunciusát, *Antonio Franco* érseket kinevezte a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház ordináriusává, aki 1992. augusztus 13-án megerősítette Csáti Józsefet „általános helynöki hivatalában”.³⁷ Az, hogy Csáti atyát a Vatikán megerősítette hivatalában arra utal, hogy helynökké való kinevezése jó döntésnek bizonyult, hiszen nemcsak elismerték munkásságát, hanem továbbra is számított rá Róma. Sajnos, azonban 1993. március 1-én hajnalban meghalt az öreg vicarius, főesperes-plébános.³⁸ Temetésére március 4-én került sor Munkácson. A templomban volt felravatalozva. A temetési misét *Dr. Seregély István* egri érsek vezette. A gyászszertartáson jelen volt: Mons. Antonio Franco apostoli kormányzó, a szomszédos egyházmegyéék püspökei közül, Szatmárról *Reizer Pál*, Egerből *Ács István* segédpüspök, valamint Kássáról *Alaiz Tkač*. Kárpátalja görög katolikus püspökei is lerótták kegyeletüket: *Szemedi Iván, Holovács József és Margitics Iván*. Eljött a református lelkész, valamint a pravoszláv püspök képviselője. Még ez év márciusában a

³⁶ FÜLÖP VALÉRIA: *Karitász beszámoló*. Új Hajtás, 1996. 1-2.sz. 10.old.

³⁷ *A Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóság Névtára*. Szerkesztette: NÉMETH IMRE OFM. Munkács, 2000.

³⁸ *Historia Domus*. 210. old.

nuncius *Hudra Lajost* nevezte ki általános helynökévé. Mint vikáriusnak, neki is nagy gondot jelentett a paphiány. Nem jutott minden plébániára pap, ezért vasárnaponként természetes volt, hogy egy nap, egy papnak, kettőtől több miséje is volt, amihez már külön egyházi engedély kellett. A fennálló helyzetben a hitoktatás megszervezése is sok fejtörést okozott a papoknak, hiszen már nem csak a plébániákon, hanem az iskolákban is szabadon lehetett hittant tanítani. Ez azt jelentette, hogy ahány helyet ellátott egy pap annyi településen kellett hitoktatnia több korosztályt is. Ezt a kevés számú pap, egyedül nem végezhette. Igény támadt képzett hitoktatókra, akik ezt a részt átvállalnák és ehhez meglenne a megfelelő képzettségük. 1993 nyarán ennek megvalósításáért konkrét lépések történtek. Az egri érsek javaslatot tett egy hitoktatóképző lelkipásztori központ létesítésére. Segítőkézségéről is biztosította a nunciust, hiszen „önerőből” a kevés itteni pappal nem lehetett megoldani a feladatot. Ezzel a Antonio Franco is tisztában volt, ezt egyik levele is bizonyítja, amit az egri érsekhez írt. Ebben, többek között, támogatást kér, valamint maga is ígéretet tesz a létrehozandó képző támogatására: *„Alulírott, mint Ukrajna Nunciusa és a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház Ordináriusa támogatom az Egri Érsek Úrnak a Magyar Katolikus Püspöki Kar Elnökének azon javaslatát, hogy kárpátaljai római katolikus hívek számára Beregszászban egy hitoktatóképző lelkipásztori központot létesítsünk.*

Kárpátalja lelkipásztori ellátása igen nagy nehézségekkel küzd. Lelkipásztorai megöregedtek, egészségük meggyengült. Magyarországról küldött papi segítség korlátozott számú, munkakörüik túlméretezett. Nagy szükség van képzett civilekre, akik az egyházi életben aktív részt vállalnak.

Ennek megvalósításához tisztelettel kérem az ön támogatását”. A levél kelt: 1993. július 20-án.³⁹ Sikerült öszre megszervezni a tanfolyamot. A nyár folyamán egy jelentős egyháztörténeti eseményre került sor. 1993. augusztus 14-én II. János Pál pápa rendeletet adott ki a Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság megalakításáról.⁴⁰

A fentiekből megállapíthatjuk, hogy a 80-as évek végétől az Apostoli Adminisztratúra létejöttéig terjedő időszak, a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház életében több szempontból is történelminek tekinthető. Egyrészt tanúi lehettünk annak, amint kezdeti nehézségein túljutva igyekeznek ellátni hagyományos feladatait, másrészt, a helyi sajátosságokat figyelembe véve számos új területen indított el tevékenységeket, melyek jórészt jelenleg is működnek, illetve hatásuk kimutatható. Ha a lényegre koncentrálna szeretnénk összefoglalni az ismérveit a tárgyalt éveknek, akkor az újrakezdés, a feladatvállalás idejének nevezhetnénk.

³⁹ Egyházmegyei Teológiai Tanfolyam Adminisztrációs Központ adatai

⁴⁰ *A Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóság Névtára.* Szerkesztette: NÉMETH IMRE OFM. Munkács, 2000. 17. old.

3. AZ APOSTOLI ADMINISZTRATURA ÉVEI

Ha az előző fejezetben vizsgált periódust úgy határoztuk meg, mint a feladatvállalások korszakát, akkor logikusan következik, hogy az Apostoli Adminisztrátúra évei e feladatok kiteljesedésének az időszaka. Hogy milyen mértékben és hatékonysággal sikerült a kitűzött célokat elérni, az alábbi fejezetben igyekszünk bemutatni.

Mind az egyház életében végbement változások, mind a politikai síkon történt fordulat a Püspöki Kongregációt a fennálló helyzet új szempontok alapján való értékelésére ösztönözte. Ennek eredményeként született meg az Apostoli Adminisztratúráról szóló rendelet, amely kimondja az Adminisztrátúra létrejöttét:

RENDELET

KÁRPÁTALJA LATIN SZERTARTÁSÚ HÍVEIHEZ

A PÜSPÖKI KONGREGÁCIÓTÓL

az Apostoli Kormányzóság megalapításáról

(A kivonatos szöveg magyar fordítása.)

A szatmári Egyházmegyének azon a részén, amely Ukrajna területéhez tartozik, megelőbben kell gondoskodni a latin szertartású hívek lelki szükségleteiről. Ennek érdekében alkalmasnak tűnik, hogy e hívek számára új egyházi határokkal körülzárt területet alapítsunk.

Ezért a Legfőbb Pásztor, II. János Pál, Isten akaratából kormányzó Pápánk – apostoli hatalmának teljes birtokában – a Püspöki Kongregáció jelen Rendeletével (ugyanolyan érvénnyel, mintha ólompecsétes Apostoli Levél formájában adták volna ki)

Kárpátalja említett területét leválasztja a Szatmári Egyházmegyéről, és e területen

Apostoli kormányzóságot alapít,

Latin szertartású Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság névvel.

Az újonnan alapított Apostoli Kormányzóság székhelye

Munkács

Városában lesz.

E rendelet a főpásztornak olyan jogokat és kötelességeket ad, amelyek – figyelembe véve a körülményeket – az egyházjogszerint a megyéspüspököknek járnak.

Kelt: Rómában, a Püspöki Kongregáció épületében,

az Úr 1993. évében, augusztus hó 14-én.

+ *Bernardin GANTIN* bíboros
prefektus

+ *Justinus RIGALI*
*titkár*⁴¹

Jogilag tehát megszűnt az a visszáság, hogy egy olyan egyházmegyéhez tartozott, ami gyakorlatilag az eredeti formában a határmódosítások miatt már nem létezett.

Az első kormányzó Antonio Franco, Ukrajna Apostoli Nunciusa lett. A pápai bullát 1993. december 16-án hirdették ki a munkácsi római katolikus templomban. A kormányzó munkáját Hudra Lajos püspöki helynök segítette.⁴²

A jogi változást követően folytatódtak az előző években, esetleg hónapokban elkezdett programok. Emlékszünk rá, hogy 1993 nyarán komoly előkészületek történtek a hitoktatóképző elindításához. A kezdeményezés sikerrel járt, hisz 1993 őszére létrejött. A témában végzett kutatás során az Egyházmegyei Teológiai Tanfolyam Adminisztrációs Központ által rendelkezésre bocsátott adatok között nem találtunk pontosított listát arról, hogy hányan kezdték el a tanfolyamot. Ami tény, hogy az első előadásra Beregszászon került sor. Mint jeleztük, nem sikerült megnyugtatóan tisztázni a jelentkezők pontos számát, be kell érünk feltételelesen egy fellelt dokumentummal, ami 71 főt rögzít. Később a képzést áttették Nagyszőlősrre, ahol a Perényi Zsigmond Középiskolában kapott helyet a kezdeményezés. Itt már 60-ra csökkent a hallgatók száma.⁴³ Mindössze egy hitelesnek mondható forrás van csak arra nézve, hogy végül hányan kaptak oklevelet. Az Új Hajtás „csaknem” 50 főről értesít.⁴⁴ A tanárok többsége Magyarországról jött át a havi 1–2 alkalommal, vagy itt szolgált és emelett előadásokat is tartott. 12 évvel a kezdetek után az első tanárok közül kettő ma is rendszeresen tanít a képzőn: *P. dr. Heidelsperger István* és Majnek Antal püspök.

Szintén évtizedes múltra tekint vissza a Nagyszőlősi Szociális Karitatív Központ, amely 1993 őszén kezdte meg működését *Papp Tihamér OFM* és munkatársai szervezésében külföldi támogatók anyagi hozzájárulásával. A szegények ellátásán túl, a fogyatékkal élő gyerekek segítségét is feladataik közé vették. Számukra fizioterápiás foglalkozásokat tartanak. Az első foglalkozások egy erre a célra elkülönített szobában folytak. Ebből fejlődött ki később a Szent Teréz Rehabilitációs központ.⁴⁵

⁴¹ *A Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóság Névtára*. Szerkesztette: NÉMETH IMRE OFM. Munkács, 2000. 17. old.

⁴² u.o.

⁴³ Egyházmegyei Teológiai Tanfolyam Adminisztrációs Központ adatai

⁴⁴ Új Hajtás, 1996. 1-2. sz. 9. old.

⁴⁵ MARGITICS ILDIKÓ: *Tíz éves a Nagyszőlősi Szociális Karitatív Központ*. Új Hajtás, 2003. 8. sz. 3. old.

Sérült emberek segítségére alakult meg 1993-ban Kárpátalján a Hit és Fény nevű mozgalom. A világ több országában jelen vannak közösségeik. Vidékünkön *Král Edit* magyarországi gyogyepedagógus szervezte meg az első csoportot.⁴⁶

Kárpátalja szempontjából ismét egy fontos döntés született a Vatikánban. 1995. december 9-én II. János Pál pápa segédpüspökké nevezte ki Majnek Antal ferences atyát. Itt érdemes a jogi vonatkozásokon túl figyelembe venni azokat a tényeket, melyek indokolhatták segédpüspök kinevezését, konkrétan Antal atya személyét. Első helyre tennénk, fajsúlyja szerint, mint befolyásoló tényezőt, a feladatok megnövekedett számát. Világos, hogy ezek egy olyan személyt igényeltek, akit más hivatal nem osztott meg, amiből adódóan huzamosabb ideig távolmaradásra kényszerülne. Továbbá ismernie kellett gyakorlati oldalról is a kárpátaljai körülményeket, sajátosságokat. Természetesen több tényezőt is figyelembe vett a Vatikán a választás előtt, de az előbb felsoroltak logikus következtetésként adódtak. Nem tudjuk, hogy kik jöhettek még számításba, ahogyan azt sem, hogy milyen további kritériumok voltak. Tény viszont, hogy Majnek Antal ferences atya kapta a kinevezést. Mind tapasztalata – hiszen az elsők között érkezett Kárpátaljára Paskai látogatását követően – mind életkora mellette szóltak. Felszentelésére Rómában került sor 1996. januárjában. Ne felejtsük el azonban azt sem hogy Hudra Lajos idős kora és egészségi állapota szintén nyomós érveként jelentkezett. Olyannyira, hogy nem sokkal később meghalt, tehát még halála előtt segédpüspöke lett Kárpátaljának. Hudra atya halála után 1995. december 16-án Majnek Antal lett az általános helynök. Ettől fogva gyakorlatilag önállóan tevékenykedhetett, két kérdés tartozott továbbra is a nuncius hatáskörébe, amiben nem cselekedhetett önállóan: nem szentelhetett fel papokat, illetve a papi áthelyezésekben is a nuncius döntött.

Voltak más személyi változások is az egyházon belül, amelyek a püspöki vikáriusokat érintették. A magyar ajkú hívek püspöki vikáriusa Papp Tihamér OFM, a német híveké pedig *Jozef Trunk* schönborni plébános, jogi tanácsos Bohán Béla SJ atya lett.⁴⁷

Térjünk vissza még egy gondolatmenet erejéig a püspökszentelésre, annak is a nemzeti, diplomáciai sajátosságára, hiszen Antal atya 1996-ban még magyar állampolgár volt. Szentelése után kérvényezte a hivatalos szervektől az ukrán állampolgárságot, ami a magyar megszűnésével járt, mivel Ukrajnában nem él a kettős állampolgárság intézménye. Több éven keresztül húzódott az ügy, míg végül kérelmét teljesítették. Ezzel mondhatjuk azt, hogy helyi vezetője van a Kárpátaljai Római Katolikus Egyháznak.

Személyi változásokról esett szó a fentiekben, így ide kívánczik egy rövid kimutatás is a Kárpátalján szolgáló papok számát illetően, mintegy a '95-ös év zárásaként. Az előző évekhez képest 1995-ben több pap érkezett, szám szerint hat, ez akkor sokatmondó, ha összevetjük a korábbi

⁴⁶ DEÁK KORNÉLIA: *Ötéves a Hit és Fény Ukrajnában*. Új Hajtás, 1998. 2. sz. 14. old.

⁴⁷ DIÓSSI GÉZA KORNÉL, MAJNEK ANTAL: *A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház története*. Új Hajtás, 1996. 3.sz. 6-7.old.

évek hasonló jellegű adataival, amikor is évente egy, esetleg három atya kezdte meg itteni működését.⁴⁸

Kezdjük az 1996-os évet azzal a gondolatmenettel, amivel az előzőt zártuk, hozzátéve némi helyzetelemzést. Dióssi Kornél – Majnek Antal kézírata szerint, legalábbis a szöveg megírásáig, 1996-ban 25 római katolikus pap tevékenykedett Kárpátalján, csaknem fele-fele arányban egyházmegyés, illetve valamilyen szerzetesrendhez tartozó papként. Ebben az évben öt pap jött külföldről. Senkit ne tévesszenek meg a számok, valóban mérséklődött az aggasztó paphiány, de ha összevetjük a rendelkezésre álló atyák számát az ellátandó helyek számával, ami 36 plébánia templomot és 36 filiális templomot jelentett, nem beszélve azokról a helyekről, ahol magánházakban, vagy görög katolikus templomban tartottak misét, kitűnik, hogy bizony még mindig paphiányról beszélhetünk, bár kétségtelen, hogy javult a statisztika.⁴⁹

Méltánytalan lenne nem szólnunk a különböző szerzetekhez tartozó nővérekről, sajnos azonban nem állnak rendelkezésünkre 2000-ig erre vonatkozóan pontos adatok, részünkről a téma még kutatásra vár, amit a jövőben esetleg megkezdünk. Hasonló helyzetben vagyunk a különböző szerzetesrendekben jelöltként lévő kárpátaljai fiatalok számát illető információkkal is. Erre is csak 2000-től tudnánk rendezett adatokat közölni. Mindenesetre úgy tűnik, hogy szinte minden évben jelentkeztek néhányan valamelyik rendhez. Ugyanezt mondhatjuk el a szemináriumot választó fiatalok arányáról is. A hivatások számának alakulása és az egyház ifjúság körében végzett tevékenysége közötti kapcsolat nyilvánvaló, ami nem szorul magyarázatra. A szervezett hittanórákon túl különböző, kifejezetten az ifjúság nevelését célzó programok szerepe meghatározó ilyen szempontból. Több olyan ifjúsági találkozó van, amelyeket évről évre ma is megrendeznek. Jellemző ezekre, hogy minden esztendőben, az év azonos szakában, esetleg egy ünnephez kötődően tartják. Tipikusan illik a sorba a szőlősi ifjúsági találkozó, amit első alkalommal 1992-ben szerveztek meg. Hagyományosan az újév első napjaira esik a dátuma. Vagy vegyük a másik "nagy találkozót", a munkácsit, amely általában májusban kerül megrendezésre, s ahová szintén elsősorban a fiatalokat várják. 1996 májusában indult útjára a kezdeményezés. A példának felhozott, ifjúság számára szervezett találkozón kívül természetesen van több olyan, amely bekerülhetne e dolgozat keretei közé, mivel azonban bemutató jellegű munkát készítünk, ezért csak a jellemző eseményeket emeljük ki a sorból. A "nagy találkozók" mellett szólnunk kell a régió szintű hasonló jellegű programokról, melyek közül egyet kiemelünk, ez pedig a gálócsi találkozó, amely 1997-től létezik, ahová túlnyomórészt az ungvári járás településeiről érkeznek fiatalok. Többnyire maguk a szervezők is a fiatalabb korosztályhoz tartoznak, akik már részesültek többé-kevésbé rendszeres hitoktatásban, esetleg valamilyen ifjúsági közösséghez tartoznak, vagy valamilyen mozgalom elkötelezett tagjai, gondolunk itt például a kárpátaljai cserkészekre, akik mind a szőlősi, mind a

⁴⁸ DIÓSSI GÉZA KORNÉL, MAJNEK ANTAL: *A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház története*. Kézirat, 22-24. old.

⁴⁹ DIÓSSI GÉZA KORNÉL, MAJNEK ANTAL: *A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház története*. Új Hajtás, 1996. 3.sz. 6-7.old.

munkácsi találkozó munkáiban részt vesznek. Az ifjúsággal kapcsolatban meg kell említenünk az úgynevezett "kisközösségeket", amelyek vagy egy hittan csoportból nőnek ki, vagy egy karizmatikus személy szervezése nyomán jönnek létre. 1996-97-ben az ungvári járásban többnyire aktív közösségi tagokból referenseket választottak. Rajtuk keresztül érték el a képviselt közösséget, régiót, mert esetenként egy-egy települést, régiót is képviseltek azok a személyek, akik a szóban forgó korosztály számára készültek programot szervezni. Elindítója a mozgalomnak az ungvári járásban *Puss Sándor* jezsuita atya volt, ő koordinálta a referensek tevékenységét. Megszervezte, hogy havonta egyszer találkozzanak a "képviselők", így biztosítva volt a hatékonyabb információ-áramlás. A kezdeti lendület mára mintha alábbhagyott volna. A kezdeményezés nem szűnt meg, de mára már a referensek jellemzően egy-egy program megszervezése folyamán jönnek össze, ami nem jelent rendszerességet. Ma a Szervező és Ifjúsági Iroda hatáskörébe tartoznak a hasonló ügyek. Ezzel együtt a referensi tevékenység szervezése is, ami funkciójából adódóan is egy-egy rendezvényhez "kapcsolja" a fent említett módon a referensi találkozókat, amelynek az előnyeinek túl megmutatkoznak néhány részletben az ebből fakadó hiányosságai is. Tudnunk kell viszont azt is, hogy egyházmegyei szinten kell koordinálniuk a tevékenységeket, tehát több régiót kell összehangolni, s ez nyilván több nehézséggel jár.

Minél inkább kiterjedt az egyház tevékenysége, annál inkább szükségessé vált a hatékonyabb tájékoztatás. Más egyházakhoz hasonlóan a római katolikus egyházban is felvetődött egy lapnak az életre hívása. Sikerült anyagi forrást biztosítani a megjelenéshez, a lap az *Új Hajtás* nevet kapta. 1996 májusától jelenik meg havonta. Lehetővé vált tehát a hívek rendszeres tájékoztatása az aktuális eseményekről, ezen felül kitekintést nyújt a nemzetközi hitéletre. Minden korosztály számára gondoskodnak a szerkesztők tartalmas olvasnivalóról.

Térjünk át egy nemzetközileg fontos eseményre, amely a Kárpát-medence magyarságán belül szűkebb hazánkat is érintette az 1996-os év folyamán. Ez nem volt más, mint a magyarországi pápalátogatás. II. János Pál második alkalommal látogatott el ebbe az országba. Az első apostoli útja során felkereste Máriapócsot, a híres zarándokhelyet. Az itt bemutatott misén szintén részt vettek a kárpátaljai hívek, arra vonatkozóan nincs adatunk, hogy hányan. A mostani alkalomra viszont Kárpátaljáról 5 autóbusszal érkeztek, hogy részt vegyenek a győri Pápai Szentmisén. A zarándokokat Antal püspök, Papp Tihamér atya, valamint *Marek Bernardin* atya kísérte.

A'97-es év rendezvényeinek a sorát immár hagyományosan a Szőlősön megrendezett IV. Kárpátaljai Ifjúsági Találkozó nyitotta meg január 2-án: "Szövetség a boldogságra" mottóval. Ezen kívül két jelentős eseményt szeretnénk kiemelni az egyház életéből az év folyamán. Időrendi sorrendben haladva az első, a XII. Katolikus Ifjúsági világtalálkozó, amely Párizsban került megrendezésre. Kárpátaljáról mintegy 85-en vettek részt a rendezvényeken. Tudomásunk szerint az

első alkalom, hogy a rendszerváltást követően ilyen nagy létszámú csoport részt vett egy nyugat-európai egyházi rendezvényen.

A következő kiemelt esemény az aktuális évben október 7-ei dátumhoz köthető, amikor is Munkácson ünnepi szentmisén vettek részt Ukrajna római katolikus püspökei. Ezen a szentmisén hirdette ki a nuncius II. János Pál rendeletét, miszerint Majnek Antalt az addigi általános helynököt ezentúl megbízta az Apostoli Kormányzóság vezetésével.⁵⁰

Sajnos az 1998-as év sok ember emlékezetében úgy él, mint a pusztító áradás éve. Természetesen a katasztrófa következményeit és az egyház erőfeszítéseit mi is érintjük ebben a fejezetben, bővebben viszont csak egy később következő külön részben tárgyaljuk.

Ez volt az az év, amikor több pedagógiai vonatkozású terv valósult meg. Februárban, Beregszászban megalakult a Katolikus Értelmiségi Fórum.⁵¹ Még ez év őszén, Munkácson a II. Rákóczi Ferenc Középiskola keretein belül katolikus osztály indult. Tekinthejtük első lépésnek az önálló katolikus gimnázium megteremtéséhez vezető úton. A katolikus osztállyal, illetve a gimnáziummal az *Oktatás* című alpontban foglalkozunk részletesebben. Pedagógiai „vonalnál” maradván, meg kell említenünk a június 26–28. között Munkácson tartott lelki gyakorlatot pedagógusok számára. Vezetője a piarista rendi *Jelenits István* atya volt, akit gyakran láthattunk a Magyar Televízió vallási műsoraiban.⁵²

A nyár folyamán, öt év után ismét papszentelésre került sor. Június 27-én, Ungváron Majnek Antal püspök felszentelte *Jackó Józsefet*, ő volt tehát a második a rendszerváltástól számítva.⁵³ Ugyanezen a nyáron ünnepelte az egyház Károlyi Lajos pápai preláthus pappá szentelésének 60. évfordulóját.⁵⁴

A Felső-Tiszavidéken szintén több biztató jel mutatta a ’89-től tartó fejlődést. Az „inkább hálót, mint halat” elvből kiindulva Karitasz pékség kezdte meg működését Rahón, 1998. augusztus 31-én. Igaz, hogy viszonylag kevés helyinek tud munkát biztosítani, de gazdasági súlyánál sokkal jelentősebb morális hatása. Természetesen, a helyi rászorulóknak számára a pékség biztosít termékeiből. Hasonló pékségek működnek: Szerednyén, Antalócon és Visken.⁵⁵

A Rahón élő magyar közösség számára jelentős előrelépés volt „az újonnan induló” magyar iskola. Talán nem szükséges kifejtenuk, hogy mit jelent ez a szórványban élők számára „saját iskola” megléte, éppen ezért az egyház megkülönböztetett figyelemmel kezelte az ügyet. Az ünnepélyes tanévnyitó keretében Majnek püspök celebrált *Veni Sancte* szentmisét, amelyet hagyományosan az iskolakezdés alkalmából mutatnak be.⁵⁶

⁵⁰ Új Hajtás, 1997. 6.sz. 20.old.

⁵¹ Új Hajtás, 1998. 3. sz. 11. old.

⁵² Új Hajtás, 1998. 7-8. sz. 15. old.

⁵³ BEKECS JÓZSEF: *Papszentelés Ungváron*. Új Hajtás, 1998. 7-8. sz. 2-4. old.

⁵⁴ VÁRADI NATÁLIA: *Gyémántmise Kaszonyban*. Új Hajtás, 1998. 7-8. sz. 10-11. old.

⁵⁵ Új Hajtás, 1998. 7-8. sz. 15. old.

⁵⁶ Új Hajtás, 1998. 7-8. sz. 15. old.

A Felső-Tiszavidéki események sorát egy templomszenteléssel folytatnánk, pontosabban egy elhalasztott templomszenteléssel. A meghirdetett november 5-i nagybocskói templom felszentelését ugyanis az árvíz miatt későbbi időpontra kellett halasztani. Már napokkal előtte vészjósló jelek mutatták a közelgő katasztrófát. Sokan bizakodtak még a helyzet kedvező változásában. Ebben a reményben indultak el Kárpátalja több plébániájáról a hívek, hogy együtt ünnepeljenek a nagybocskói közösséggel a szentelés alkalmából. Azonban ötödikére a folyók már kiléptek medrükből és visszafordulásra kényszerítették az útra kelőket. Egy tragédia előképei voltak ezek, amelyek vészterhes napokat hoztak. Az egyházi karitászok tevékenységéről szóló alponban részletesebben foglalkozunk majd mind az 1998-as novemberi, mind a 2001-es márciusi árvizek következményeivel, a Szent Márton Karitás, valamint a helyi karitászok tevékenységeivel az árvíz kapcsán. Ezért most nem térünk ki a kár mértékére, sem azok felszámolását célzó intézkedésekre.⁵⁷

II. János Pál táviratban biztosította együttérzéséről a bajbajutottakat. Az egyház lehetőségeihez képest igyekezett segítséget nyújtani az érintetteknek. Az ár elvonultával lassan normalizálódott a helyzet. A helyreállítások elsőbbséget élveztek magától értetődően, ugyanakkor a körülmények mellett megvalósítható programok továbbra is működtek.

Huszton a helyi tévében műsoridőt kapott Hidász Ferenc atya. Önmagában ez is figyelemre méltó előrelépés, hiszen a TV-én keresztül azokhoz is eljuthat az evangélium, akik nem- vagy nagyon ritkán vesznek részt szentmisén. Van azonban a huszti adásnak egy különlegessége, amely „kincset ér”, ez nem más, mint a kétnyelvűség. Így mind a magyar, mind az orosz, illetve más szláv nyelvű híveket is meg tudja szólítani. Az adást Huszton kívül a Técsői-, a Szőlősi- és az Ilosvai járásban is fogható. Tehát egy újabb evangelizációs „csatorna” adódott, igaz, hogy csak helyi keretek között, azonban ne felejtjük el, hogy kétnyelvűsége folytán szélesebb réteghez jut el.⁵⁸

Az 1998-as év zárásaként a soron következő Taizéi-találkozóról néhány szóban, amely 1998. december 28-tól, 1999. január 1-ig tartott Milánóban. Az egyház szervezésében 41 kárpátaljai fiatal vett részt a programokon.

A következő év őszére sikerült megvalósítani egy régen dédelgetett tervet. Kárpátalján, de nagy valószínűséggel még számos más helyen az országban, anyagiak híján, a mozgássérült gyerekek megfelelő színvonalú rehabilitációs ellátása nem mondható megfelelőnek. Nagyszőlösön és környékén szintén hasonló gondokkal küzdenek az érintett szülők. Az ő helyzetükön kívánt segíteni az egyház egy rehabilitációs központ létrehozásával. Az anyagi feltételek megteremtéséhez sikerült támogatókat találni. A központban megfelelően képzett szakemberek foglalkoznak a gyerekekkel. A környező településekről a foglalkozásokra való eljutást egy „különjárással” oldották meg, vagyis az egyház tulajdonában lévő kisbusszal jutnak be Nagyszőlősre.

⁵⁷ Erről bővebben ld. *Speciális területek* című fejezetben

⁵⁸ Új Hajtás, 1998. 10. sz. 13. old.

A mozgássérült gyerekek mellett az árvák, állami gondozottak helyzetének javítását szintén feladatának tekinti az egyház. Mint a legkiszolgáltatottabbak, a keresztény tanításból adódóan számíthatnak az egyház támogatására. Tőlünk nyugatabbra teljesen természetes, hogy a felekezetek árvaházakat tartanak fenn. Ukrajnában, ezt a törvény még nem teszi lehetővé Kárpátalján, tudomásunk szerint, a Református Egyház által támogatott árvaházak voltak az elsők: Nagydobronyban, Munkácson. Római katolikus részről Nagybereznán működik ferences nővérek által vezetett árvaház. 1999. október 30-án lett felszentelve. Öt fiatallal kezdték meg a foglalkozást, de az intézmény 15-20 fő befogadására alkalmas.⁵⁹

Ugyanakkor létezik egy másfajta, talán az egészséges családmodellhez inkább hasonlító megoldás is. Ebben az esetben arról van szó, hogy egy keresztény házaspár hivatalosan magához fogad az állami gondozott gyerekek közül. Az egyház biztosítja a feltételeket a család számára.

Ebben az évben, Varsóban rendezték meg a Fiatalok Európai Találkozóját. A 22. Taizei-találkozón a kárpátaljai hívek egy busznyi csoportja is részt vett.

A fentiekben már többször szó esett a rahói egyházközségről az iskola és a pékség kapcsán. Ezúttal is pozitív eredményről számolhatunk be. A Rahó környékéről beutazó iskolás gyerekek számára 16 férőhelyes kollégiumot alakítottak ki a plébánián.⁶⁰

2000. év nyarán *Snep Román* pappá szentelése, illetve *Pogány István* diakonussá való szentelése ismét azt jelentette, hogy újabb helyek lelkipásztori ellátása vált megoldottá.⁶¹ Még mindig maradt azonban, és napjainkban is van plébánia, ahol nincs állandó jelleggel pap, de a tendencia javulófélben van, azáltal, hogy szinte minden évben újabb fiatal pap kezdi meg pályafutást, valamelyik plébánián.

A nyár másik nagy eseménye az augusztusban, Rómában rendezett Katolikus Ifjúsági Világtalálkozó. Csakúgy, mint a párizsi világtalálkozón, a rómain is részt vett kárpátaljai csoport, az egyház szervezésében. 43 fiatal képviselte a Kárpátaljai Római Katolikus Egyházat.⁶²

A 2001. év emlékezetes maradt több szempontból is nem csak a hívek számára. Ez volt az az év, amikor a lakosság három éven belül másodszor élte meg az árvíz pusztítását. Ugyanakkor ez volt az az év is, amikor Ukrajnába látogatott II. János Pál pápa.

A fentiekben többször szóba került a média írott, illetve elektronikus változata, ahol részben kifejtettük ezek pozitív előnyeit az egyház szemszögéből nézve. Újabb fejleményről számolhatunk be ezen a téren. 2001 februárjában, az ungvári rádióban heti negyed óra műsoridőt biztosítottak a római katolikus egyház számára, melyet *Mékli Attila* atya vezetett.⁶³ Ide kapcsolódik a következő hír is. A kor igényeinek megfelelően elkészült az Egyházmegye honlapja, amely inkább tájékoztató

⁵⁹ Új Hajtás, 1999. 9. sz. 15. old.

⁶⁰ Új Hajtás, 2000. 4. sz. 15. old.

⁶¹ NEO: *Beszélgetés Snep Román újmiséssel*. Új Hajtás, 2000. 4. sz. 2-3. old.

⁶² ALBÓK TIMI, IMRE GYULA: *Katolikus ifjúsági világtalálkozó Rómában*. Új Hajtás, 2000. 5. sz. 22. old.

⁶³ Új Hajtás, 2001. 1. sz. 17. old.

jellegű. A weboldalon keresztül a világ más országaiban élő érdeklődők is megismerkedhetnek az Egyházmegye életével.⁶⁴ Több helyi egyházközség, egyházi szervezet, intézmény élt az Internet adta lehetőséggel. Például, megtalálhatjuk a világhálón a técsői Szent István Karitás Alapítvány weboldalát.⁶⁵ Ugyanígy böngészhetünk a Nagyszőlősi Szociális Karitatív Központ elektronikus lapján,⁶⁶ vagy a Kárpátaljai Ferences Misszió Alapítvány weblapján.⁶⁷ Mára már természetes, hogy szinte valamennyi papnak van e-mail címe, amelyen elérhető. Az egyházon belüli intézmények többségének szintén van saját elektronikus levél címe, ami megkönnyíti az információ-áramlást. Különösen az árvizek idején mutatkoztak meg ezen eszközök pozitívumai.

Mint már szó volt róla, a 2001-ben újabb árvíz pusztított.⁶⁸

Ismét sok ember került közvetlen veszélybe. A pusztítás láttán számos felajánlás érkezett. Püspöki felhívásra március 18-án gyűjtést rendeztek a templomokban az árvízkárosultak megsegítésére.⁶⁹ Fontos még kiemelni az ügy kapcsán, hogy a pápa részvétnyilvánítást küldött *Leonyid Kucsma* elnöknek a természeti katasztrófa kapcsán „*Őszinte részvételem fejezem ki e súlyos természeti csapás miatt, amely fájdalommal és aggodalommal töltötte el lelkemet. Vigasztalást kérek az Úrtól a sérültek és a szerencsétlenség következményei miatt szenvedők számára, s sajátos lelki közösség jeléül külön apostoli áldásomat küldöm mindnyájuk számára.*”⁷⁰

Snep Román szentelése kapcsán említettük Pogány István nevét, akit 2000-ben szenteltek diakónussá. Egy évvel később, 2001. június 16-án szentelte pappá Majnek püspök.⁷¹

A soron következő esemény nemzetközi viszonylatban is jelentősnek mondható. II. János Pál pápa ukrajnai apostoli útja az itt élő katolikusok számára egy régen várt találkozást és reményt jelentett, másrészt felhívta a közvélemény figyelmét arra a tényre, hogy Ukrajnában az ortodox vallásúakon kívül jelentős számú katolikus is él. Csaknem tíz évvel a rendszerváltás után, a poszt-szovjet térséghez tartozó Ukrajna, mai napig érezhető kötődéssel kapcsolódik Moszkvához, de minden ellenvélemény dacára, fogadta a pápát. Köztudomású, hogy az orosz patriarchátus egy része – úgy tűnik a befolyásosabb része – hevesen ellenzi egy esetleges moszkvai látogatás lehetőségét, hivatkozva, egy finoman szólva is túlzó állításra, miszerint a katolikus egyház erőszakosan terjeszkedik ortodox területeken. Bár nem hivatalos minőségben, de a fent említett intézmény egy tagja mindezek ellenére jelen volt a lembergi pápai misén. *Joran Szviridov* teológia professzor „magánjelleggel vett részt a szertartáson”.⁷²

⁶⁴ www.hhrf.org/mrke/

⁶⁵ www.hhrf.org/sztistvan/caritas.htm

⁶⁶ www.hhrf.org/nszkk/

⁶⁷ www.ferences.hu/alapitvany.htm

⁶⁸ Erről bővebben ld. a *Speciális területek* című fejezetben

⁶⁹ Új Hajtás, 2001. 1. sz. 17. old.

⁷⁰ II. János Pál részvétnyilvánítása a kárpátaljai árvíz miatt. Új Hajtás, 2001. 1. sz. 2. old.

⁷¹ www.hhrf.org/mrke/hu/h_sacerdotes.HTM

⁷² Új Hajtás, 2001. 5. sz. 13. old.

A június 23–27. közötti látogatás alkalmával a Szentatya két ukrainai városba látogatott el: Kijevbe és Lembergbe. Kijevi beszédéből, azon belül is az ifjúsághoz intézett szavaiból egy mondatot idéznénk: „*Kedves ifjúság, légy erős és szabad! Óvakodj az olcsó boldogság délibábjától*”.⁷³ Ebben a gondolatban benne van az intés és a buzdítás. A fő veszélyekre hívta fel a figyelmet, amelyek jelen vannak a társadalomban, és amelyek oly jellemzőek az átmenetiség negatívumait hordozó utódállamokra. II. János Pál gyakran emelte fel szavát az elnyomás minden formája ellen, éppen ezért személye milliók számára a szabadság megjelenítője. Ennek fényében érthető, hogy a világ számos országában miért örvend akkora népszerűségnek. Nem esünk túlzásba, ha azt állítjuk, hogy Ukrajnában, mint „fiatal demokráciában” fokozottan érzik ezt a hívek.

Az ifjúsági találkozók kapcsán, már szó esett a Szervező és Ifjúsági Irodáról. Nagyvonalakban vázoltuk tevékenységi körét, azonban nem akartunk az események elé vágni, ezért csak az alapítás évéhez érve a munkában, foglalkozunk az irodákkal részletesebben. Két helyen működik az egyházmegyében „központ”: Munkácson és Ungváron. A munkácsi Központi Iroda, amint azt a neve is jelzi, a fő koordinátor szerepét tölti be, vezetője *Megyesi László*. Az ungvári regionális központ 2003 szeptemberében indult, és az ungvári járásban látja el a programok megtervezésének és lebonyolításának feladatát, amelyet a Központi Irodával összehangolva végez.

A Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye Ifjúsági és Szervező iroda 2002 szeptemberétől kezdte meg működését a Munkácsi Római Katolikus Püspökség épületében, ahol jelenleg is megtalálható. Korábban a püspökségi titkárság munkatársai végezték a különböző programok megszervezését, azonban a titkárságnak az egyházi rendezvények koordinálása nem tartozik a fő feladatai közé. Évekig látták el ezeket a teendőket is legjobb tudásuk szerint tisztességgel, de a feladatok megnövekedett száma már külön erre a célra létrehozandó irodát igényelt. A létrejött iroda tevékenységének fő irányvonala elsősorban a különböző rendezvények, programok szervezése: találkozók, lelkigyakorlatok, zárandoklatok, ifjúsági szentmisék, hittanversenyek. A Központi Iroda által kiadott tájékoztató szerint terveik között szerepel az „ifjúsági referensháló kialakítása”. További irodák megnyitása is célként van megfogalmazva: Beregszászon és Huszton.

Többek között a Taizéi-találkozók is az iroda hatáskörébe tartoznak. Ezek kapcsán idáig mindig egy-két busznyi kárpátaljai résztvevőről számoltunk be – nyilván a távolság, meghatározza a létszámot. A soron következő találkozóknak Budapest adott otthont 2001. december 28.– 2002. január 1. között. Kétszáz kárpátaljai fiatal vett részt a rendezvényeken.⁷⁴

Zárásként néhány gondolatot fűznénk a fejezetben tárgyalt eseményekhez. 1993. augusztus 14-én megszületett a Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság. 2002. március 27-től immár egyházmegye. Az 1993-as döntéstől, tehát csaknem kilenc év telt el. Több szempontból is meghatározó évek voltak

⁷³ NEO: *Pápalátogatás után*. Új Hajtás, 2001. 5. sz. 6-7. old.

⁷⁴ KISS JUDIT, NAGY KRISZTINA, OLÁH VIKTÓRIA, PÓNITZ TAMÁS, RUSZIN REGINA: *A bizalom zárandokútja folytatódik*. Új Hajtás, 2002. 1. sz. 10. old.

ezek. A korábban elkezdett feladatok kiteljesedésének és rengeteg új feladat vállalásának időszaka volt. Több téren, például oktatásban, karitatív tevékenységben, nemzetközi kapcsolatokban, még a külső szemlélő által is jól látható változások, mégpedig pozitív változások mentek végbe, a teljesség igénye nélkül néhány közülük: katolikus líceum, óvodák, egyházi kollégiumok, különböző lelkeségi mozgalmak elterjedése, rendszeres részvétel nemzetközi fórumokon. Az aggasztó paphiány is mérséklődött valamelyest az évek alatt. A szerzetesrendek többsége szintén ez alatt az időszak alatt telepedett meg Kárpátalján. Sikerült megszervezni és folyamatossá tenni hitoktatóképzőt, így ezen a téren is fejlődést regisztrálhatunk. Ugyanakkor két árvíz is pusztított a tárgyalt időszakban, ami csökkentette a fejlődés lendületét.

Összességében tehát egy rendkívül „termékeny” időszakról beszélhetünk.

4. MINT EGYHÁZMEGYE

2002. március 27-én II. János Pál a Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóságot egyházmegyei státuszba emelte, Majnek Antalt, pedig megyéspüspökké nevezte ki az egyházmegye élére.⁷⁵ Ennek egyházi jogi háttérét vizsgáljuk meg a következő fejezetben, illetve azokat az eseményeket, amelyek véleményünk szerint meghatározóak az egyházmegye szempontjából. Mint ahogyan a diplomamunka címe is jelzi, a történeteket napjainkig vesszük, tehát 2005 májusáig, így szinte napi aktualitása lesz a témáknak.

Az *Új Hajtás* 2002. évi 7. száma magyar fordításban közli a két pápai bulla szövegét. Mi is hivatkozási alpnak tekintjük, mivel primer forrás. A dokumentum első néhány mondatában rövid indoklást találunk a döntéssel kapcsolatban, nyilván nem tételes felsorolása a hatótényezőknek, de mégis utal a főbb szempontokra: „Mivel Kárpátalján a katolikus hívek körében a hit nemrégiben szépen növekedésnek indult, örömeinkre szolgál, hogy ugyanitt megfelelő egyházi struktúrákat és kormányzást állítsunk fel. Mivel pedig Tiszteletreméltó Majnek Antal testvér, febiánai címzetes püspök, ezidáig Kárpátalja latin szertartású híveinek Apostoli Kormányzója a hívek egyre jobb gondozása érdekében a Szentszéktől azt kérte, hogy ugyanezen Apostoli Kormányzóság területén új egyházmegye létesüljön, azért mi úgy láttuk jónak, hogy ezt a kérést szívesen teljesítjük”.⁷⁶ Kitűnik, hogy a Vatikán tisztában volt a rendszerváltástól eltelt évek alatt végzett tevékenységgel, a változások iránya valószínűleg megegyezett a Szentszék elképzelésével. Nyilván nem egyik napról a másikra hoznak meg egy ilyen horderejű döntést. Komoly egyeztetés előzhette meg, amely időigényes. Ez alatt lehetőség volt a szükséges előkészületek elvégzésére. A másik érv, amelyet a szöveg említ, az az Apostoli Kormányzó ezzel kapcsolatos és indokolt kérése az új egyházmegye létrehozásáról: „a hívek egyre jobb gondozása érdekében”. Megszületett tehát a döntés. Az új egyházmegye a Lembergi Latin Érsekség fennhatósága, s a Püspöki Kongregáció joghatósága alá tartozik.⁷⁷ Az előírt dolgok végrehajtást Nikola Eterovicra bízta a Vatikán, vagy: „az ő távollétében arra, aki az adott régióban a Szentszék ügyeit intézi, s megadunk neki minden szükséges felhatalmazást...”.⁷⁸

A megyéspüspök kinevezéséről szóló pápai bulla az üdvözlés után, röviden utal a szempontokra, amely alapján a döntés született, vagyis Antal püspök szolgálatára: „látván az elmúlt években a Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság területén kifejtett tevékenységedet...”. „Ezért tehát Téged... kinevezünk a Munkácsi Latin Egyházmegye első püspökévé, s egyúttal megadjuk az ehhez szükséges általános jogokat a velük járó kötelezettségekkel együtt, melyeket a szent kánonok ezen

⁷⁵ Új Hajtás, 2002. 3. sz. 12. old.

⁷⁶ A Munkácsi Egyházmegye megalapításáról szóló bulla. Új Hajtás, 2002. 7. sz. 4. old.

⁷⁷ u.o.

⁷⁸ u.o.

*kinevezéshez fűznek*⁷⁹ – rendelkezik a kinevezési bulla. Antal atya valójában eddig is a megyéspüspök jogait gyakorolta, mint azt egy vele készített interjúban elmondja.⁸⁰

További kérése a Szentszéknek, hogy a rendelkezésről megfelelő módon értesítsék a „papságot és a hívő népet”. Ennek megfelelően a Munkácsi Egyházmegye megalapításáról szóló bullát, Majnek Antal megyéspüspökké való kinevezéséről szólóval egyetemben 2002. szeptember 27-én hirdették ki, ünnepélyes keretek között. A vallási vezetők mellett neves közéleti személyiségek is megjelentek az ünnepi szentmisén, jelezve társadalmi súlyát a neves eseménynek. Az ünnepségen jelen voltak az ukrainai római katolikus püspöki kar tagjai, *Marian Jaworski* leMBERGI bíboros-érsek, *Nikola Eterovic* kijevi nuncius. A görög katolikus egyház képviselőjében *Ivan Margitics* és *Jurij Dzudzar* görög katolikus püspökök, *Horkay László* kárpátaljai református püspök. Magyarországról: *Bosák Nándor* debreceni-nyíregyházi megyéspüspök. Közéleti személyiségek közül *Mádl Dalma*, valamint *Szakács Zoltán* a Magyar Köztársaság ungvári főkonzulja. Kárpátalja közéleti személyiségei közül: *Kovács Miklós* a KMKSZ elnöke, *Orosz Ildikó* a KMPSZ elnöke, *Popovics Béla* a KÁMCSSZ elnöke. Az állami apparátus részéről *Sztepan Jovzsij*, a Vallási Ügyek Főosztályának helyettes vezetője.

A bullákat a szertartás keretében magyarul és ukránul olvasták fel. A liturgia egyes részei magyarul, ukránul, németül, szlovákul hangzottak el. Külön üdvözölte a megyéspüspököt: *Hidász Ferenc* a magyar, *Zharkovski Péter* OFM az ukrán, *Josef Trunk* a német hívek nevében.⁸¹

Az új helyzet személyi változásokat is hozott. A papság titkos szavazatai alapján, amelyet a püspök jóváhagyott a következő egyházi emberek kerültek be az egyházmegye testületeibe:

Az egyházmegye tanácsosi testülete. Elnök: Majnek Antal püspök. Tagok: *Zharkovski Péter* OFM általános helynök, *Hidász Ferenc* OFM püspöki helynök, *Bohán Béla* SJ, *Sásik Milan* CM, *Pogány István*.

Az egyházmegye papi szenátusa. Elnök: Majnek Antal püspök. Tagok: *Zharkovski Péter* OFM, *Hidász Ferenc* OFM, *Bohán Béla* SJ, *Mészáros Domonkos* OP, *Pogány István*, *Sásik Milan* CM, *Schönberger Ferenc*, *Trunk Josef*.

Az egyházmegye gazdasági tanácsa. Elnök: Majnek Antal püspök. Tagok: *Bohán Béla* SJ, *Pogány István*.

Pápai prelátus: Mons. *Károlyi Lajos* mezőkaszonyi plébános.

Szatómári címzetes kanonok és esperes: P. *Schönberger Ferenc* császlóci plébános.

A magyar hívek ügyeivel megbízott felelős: P. *Hidász OFM* huszti esperes plébános.

⁷⁹ *A Munkácsi Egyházmegye megalapításáról szóló bulla.* Új Hajtás, 2002. 7. sz. 4. old.

⁸⁰ PÁPAI ZSUZSANNA: *Keressük és kövessük az evangélium Jézusát.* Új Hajtás, 2002. 3. sz. 15-16. old.

⁸¹ PÁPAI ZSUZSANNA: „*Elérkezett az Úr kedves esztendeje*”. Új Hajtás, 2002. 7. sz. 2-3. old.

A szláv nemzetiségű hívek ügyeivel megbízott felelős: Zharkovski Péter OFM szerednyei esperes plébános.⁸²

Nem csak a fenti módon történtek személyi változások az egyházmegye papi testületében. 2002. június 29-én ugyanis az egyházmegye két fiatal pappal gazdagodott. Ezen a napon szentelte fel Antal püspök *Losák Istvánt és Pohareczky Róbertet* áldozópappá.⁸³ Ők voltak tehát az egyházmegye elsőként felszentelt papjai.

Szót érdemel egy állami kezdeményezés is, annál is inkább, mivel hasonlóra még nem volt példa Ukrajna függetlenné vállása óta. 2002. december 17-én *Leonyid Kucsma* fogadta Ukrajna római katolikus püspökeit. Majnek Antal két levélben foglalta össze a „kárpataljai egyház örömeit és gondjait”.⁸⁴ Három nappal később, Ungváron *Ivan Rizak* kormányzó „szokásos adventi találkozón fogadta a kárpataljai történelmi egyházak képviselőit”. Minden egyház egy-egy gépkocsit kapott ajándékba.⁸⁵

E rendkívül meghatározó évet, mint a dolgozatban eddig minden esztendő, ezúttal is a soron következő párizsi Taizé-találkozóról való tudósítással zárnánk. 2002-2003-as év fordulóján a Bizalom Zarándokútjának nevezett találkozón, mint már néhány éve minden alkalommal, most is képviseltette magát az egyházmegye. 40 fiatal indult el Kárpátaljáról, többségében „az ukrán közösségekből”. Vezetőjük Szulincsák Sándor atya volt.⁸⁶

Egy papszentelés mindenképpen fontos esemény. Fokozottan az, ha egyszerre ötről is beszámolhatunk. Időrendi sorrendben haladva a 2000. évben, az elsőre június 20-án került sor Munkácson. Két lazarista szerzetest szentelt pappá Majnek Antal püspök: *Vitalij Novakot* és *Leonid Kuklisint*. Június 24-én ismét egy fiatal szerzetes lépett az áldozópapok sorába, *Lucsok Péter Miklós* személyében. Két egyházmegyes kispap is ezen a nyáron kezdte meg papi működését: *Molnár János* és *Stanco Attila*. Szentelésükre szintén Munkácson került sor június 28-án.⁸⁷ A szerzetes papok esetében az adott szerzet vezetője dönt a szolgálat helyéről. Az egyházmegyések esetében, viszont a püspök jelöli ki a szolgálat helyét. Tehát hiába Kárpátaljáról származik és itt is lett felszentelve egy szerzetes pap, ha előjárója más területre helyezi, ezt tudomásul kell venni.

A munkácsi székesegyház búcsúja az egész egyházmegye számára fontos esemény. Minden évben az egyházmegye számos településéről érkeznek hívek az ünnepi szentmisére. Ilyen alkalmakra gyakran hívnak vendégeket. 2003. november 11-én, a székesegyház búcsúján, a szentmise főcelebránsa dr. Dr. Paskai László bíboros volt. Jelen volt Bohán Béla, valamint Hidász Ferenc atya is, akik, 1989-ben a bíboros kíséretében voltak. Ezeket a napokat elevenítették fel néhány

⁸² *Személyi változások az egyházmegye vezetésében.* Új Hajtás, 2002. 7. sz.. 8. old.

⁸³ NEO: *Riport Losák István áldozópappal és Molnár János diakónussal.* Új Hajtás, 2002. 6. sz. 6-7. old.

⁸⁴ Új Hajtás, 2003. 1. sz. 8. old.

⁸⁵ u.o.

⁸⁶ ÓDRI: *Párizs – újabb állomás a Bizalom zarándokútján.* Új Hajtás, 2003. 1. sz. 6. old.

⁸⁷ Új Hajtás, 2003. 6. sz. 8. old.

mondatban. Béla atya visszaemlékezésében kiemelte, hogy a bíboros nagy hatással volt mind a kíséretére, mind az állami emberekre. Hidász atya a szentmise végén arra emlékezett, hogy: „Ungvártól Szlatináig végigjártuk a katolikus lakta vidéket. Mindenütt népes hívőssereg, imádkozó, éneklő emberek fogadtak. Egy kérés hangzott el a legtöbb köszöntőben: küldjön nekünk papot, küldjön lelkiatyát”.⁸⁸ A mise után az Új Hajtás munkatársa interjút készített a bíborossal. Többek között természetesen szóba került az 1989-es emlékezetes kárpátaljai út, amiről Paskai 14 évvel később így nyilatkozott: „szolgálatom legkiemelkedőbb élményei közé tartozik. Örülök annak, hogy ennek a látogatásnak komoly eredményei lettek, amelyek elindították a kárpátaljai egyház megújulását”.⁸⁹ Arra kérdésre, hogy hogyan ítéli meg a szerzetesi, papi hivatások számának változását, Kárpátalján az elmúlt tizennégy évben Paskai bíboros kifejezte bizakodását a kérdést illetően: „1993-ig nem volt egyetlenegy papszentelés sem, szerzetesrendek sem működhettek Kárpátalján az akkori diktatúra nyomására. Ha ebből indulok ki, azt mondhatom, hogy nagyon szép megújulás ment végbe, mert azóta már vannak kárpátaljai születésű papok, papnövendékek is... Örömmel láttam a szerzetesnővéreket, a különböző szerzetesrendek tagjait; ez megint csak biztatást ad”.⁹⁰ Hozzá kell tennünk, hogy valóban pozitív irányba billent a hivatások száma, azonban az is tény, hogy a mai napig több papnak is három, esetleg négy miséje van vasárnaponként, ami jelzi, hogy az ellátandó feladatok számához viszonyítva, továbbra is még több papra lenne szükség.

2003. év végén a 26. „bizalom zarándokútjának” Hamburg adott otthont. Az egyházmegyéből 44 fiatal utazott Németországba, hogy december 29. és január 2. között részt vegyenek a találkozón.⁹¹

A beregszászi születésű *Rácz István* felszentelésével zárjuk a papszentelések sorát a dolgozatban, mivel annak befejezéséig nem kerül sor újabb felszentelésre. Pappá szentelésére 2004. június 26-án került sor a munkácsi Tours-i Szent Márton Székesegyházban.⁹²

A 2004. év eseményeit egy nemzetközi találkozóval folytatjuk. Július 3-12-e között Genovában ifjúsági zarándoklatot szerveztek. Az egyházmegyéből 50 személy utazott a rendezvényre.⁹³

Folytassuk és egyben zárjuk a találkozók sorát a soron következő Európai Ifjúsági Taizé Találkozóval. Ezúttal Portugália fővárosa, Lisszabon adott otthont december 25. - január 4. között a nagyszabású találkozóknak. Egy busz indult Kárpátaljáról az egyházmegye égiske alatt, amely 43 személyt jelentett.⁹⁴

A következőkben e fejezetben belül napjaink, illetve a közelmúlt nevesebb történéseit tekintjük át időrendi sorrendben. Kezdjük a 2005. évi beszámólót *Dr. Erdő Péter* bíboros kárpátaljai

⁸⁸ PÁPAI ZSUZSANNA: *A Munkácsi egyházmegye kincse*. Új Hajtás, 2003. 9. sz. 3. old.

⁸⁹ ZSÁKAI PIROSKA: *Interjú Dr. Paskai László bíborossal*. Új Hajtás, 2003. 9. sz. 4. old.

⁹⁰ u.o.

⁹¹ Új Hajtás, 2004. 1. sz. 12. old.

⁹² *Pap-és diakónusszentelés Munkácson*. Új Hajtás, 2004. 5. sz. 6. old.

⁹³ Új Hajtás, 2004. 5. sz. 10. old.

⁹⁴ CSERBÁNICS ADRIENN: *Taizéi Találkozó Lisszabonban 2004 decemberben*. Új Hajtás, 2005. 1. sz. 21. old.

látogatásával. „Január 6. és 7. között Dr. Erdő Péter bíboros, prímás, esztergom-budapesti érsek Majnek Antal munkácsi megyés püspök meghívására lelkipásztori látogatást tett Kárpátalján” – tájékoztatja olvasóit az Új Hajtás.⁹⁵ A bíboros atya programjai között szerepelt több egyházi intézmény, amelyek mind a megújulás jelei, annak a jelei, hogy az eltelt 16 évben minden nehézség ellenére megerősödött az egyház, ahogyan Dr. Erdő Péter fogalmazott: „Erőteljesebbé vált a latin szertartású katolikus egyház intézményes élete”.⁹⁶ Felkereste többek között: a Munkácsi Szent István Líceumot, az ungvár-bozdosi katechetikai központot, amelyet angolkisasszonyok vezetnek, a domonkos nővérek vezette Szent Gellért Kollégiumot. Nagyszőlősen felkereste a ferences rendházat, a plébániatemplomot és az ősi ferences kolostort. A magyar katolikus egyházfő mellett találkozott a kárpátaljai történelmi egyházak képviselőivel. Munkácson, az ünnepi szentmisén részt vett Gulácsy Lajos nyugalmazott református püspök. Délután a moszkvai patriarchátus alá tartozó Agapit munkácsi pravoszláv püspöknél tett látogatást. Ungváron Milan Šašik görög katolikus püspök és Ivan Szemedi nyugalmazott görög katolikus püspök fogadta a bíborost.⁹⁷ Itt tartózkodása alatt Erdő Péterrel az Új Hajtás munkatársa riportot készített. Többek között arról kérdezte a bíborost, hogy személy szerint mit tekint a legfontosabbnak a papok munkájában. A bíboros meglátása szerint: „az itteni papság nagyon túlterhelt, nagyon sok helyen kell megjelenniük, szertartást végezniük, helytállniuk. És természetes, hogyha egy pap kevés időt tud egy helyen tölteni, akkor nem tud olyan mélységben foglalkozni az emberekkel... Tehát mivel paphiány van, jelentős feladat a világi tanárok, hitoktatók illetve lelkipásztori munkatársak kiképzése... A legfőbb azonban mégiscsak az, hogy az egyes ember gyakorolja a vallását, és hogy a saját hitének megfelelően élje a saját életét”.⁹⁸ Az idézet alapján eddigi elemzéseink is megerősítést nyertek a papok számát illetően. Antal püspök is többször beszélt a bíborossal arról, hogy még mindig sok a betöltetlen hely, ahová lelkipásztort várnak. Majnek Antal: „elsősorban” abban kérte Erdő Péter támogatását, hogy: „legalább ideiglenesen tíz magyar papot küldjön az egyházmegyébe”.⁹⁹ A kérés Antal püspök részéről azt jelzi, hogy számít az anyaországi püspökök, papok, szerzetesek segítségére. Ugyanakkor Magyarországon is paphiányról beszélhetünk, tehát kicsi a valószínűsége, hogy, ha csak ideiglenesen is, de ennyi pap át tudna jönni. Pedig nagyon kellene a segítség, nem véletlen, hogy Antal püspök „elsősorban” ezt kérte Erdő Pétertől. Mindenesetre a bíboros az ügyben a következőket nyilatkozta: „fontos dolog, amiről a későbbiekben is beszélünk kell, és konkrét embereken is gondolkodunk, hogy ki az, aki személyesen is kész lenne arra, hogy néhány évet az életéből itt töltsön el”. Ehhez még hozzátette: „Aztán természetesen nyitottak vagyunk papoknak és

⁹⁵ PÁPAI ZSUZSANNA: *Isten áldja meg egész Kárpátalja népét!* Új Hajtás, 2005. 1. sz. 3-4. old.

⁹⁶ PÁPAI ZSUZSANNA: „Szívembe zártam az itteni embereket”. Új Hajtás, 2005. 1. sz. 5. old.

⁹⁷ PÁPAI ZSUZSANNA: *Isten áldja meg egész Kárpátalja népét!* Új Hajtás, 2005. 1. sz. 3-4. old.

⁹⁸ PÁPAI ZSUZSANNA: „Szívembe zártam az itteni embereket”. Új Hajtás, 2005. 1. sz. 5. old.

⁹⁹ Erdő Péter bíboros Kárpátalján. Új Ember, 2005. január 16. 4. old.

*világi teológusoknak a képzésére is. Meggyőződésem az is, hogy az anyagi támogatáson kívül fontos segítség bizonyos módszerek átadása is”.*¹⁰⁰

Sajnos egy szomorú ténnyel kell folytatnunk napjaink történéseinek sorát, mégpedig II. János Pál pápa halálával, amely az egész katolikus egyház számára fájdalmas. Miközben világszerte a Húsvét ünnepére készültek a keresztények, egyre aggasztóbb hírek érkeztek a Vatikánból a pápa egészségi állapotáról. Március 31-ére virradóan állapota még súlyosabbá vált. Az orvosok folyamatosan küzdöttek a pápa életéért. Eközben milliók imádkoztak az egész világon, több százezren zarándokoltak el Rómába, ahol hatalmas tömeg gyűlt egybe, hogy a pápa közelében legyenek. II. János Pál állapota tovább romlott, életét nem tudták megmenteni, 2005. április 2-án este, 21 óra 37 perckor meghalt a pápa. A 264. volt Szent Péter trónján. A világsajtó különböző módon reagált az eseményekre. Voltak, akik a szenzációt keresték, míg megint mások objektíven tudósítottak a részletekről. Az Új Hajtás külön számmal adózott a nagytiszteletű pápának. Ebben a különkiadásban Antal püspök egy írással emlékezik meg a nagy pápáról, ahogyan sokan nevezik a Vatikánban, de nem csak ott, II. János Pált. *„Hálás vagyok neki én magam is figyelmes szeretetért, amit irányomban és Kárpátalja iránt is mutatott minden találkozásunkkor. Látszott, hogy jól ismeri a mi múltunkat és mostani helyzetünket is. Köszönet azért a sok bátorító és megerősítő látogatásért, melyeket a közép- és kelet-európai országokban tett, s imáival és bátor szókimondásával hozzájárult ahhoz, hogy ebben a térségben megváltozott a politikai helyzet és megújult az egyház... Különösen az ukrainai látogatásáért vagyok hálás neki, ahol Ukrajna egész népe megtapasztalhatta, hogy mennyire valódi az ő tanúsága az élő Istenről, mennyire erős az ő bizonyossága Jézusról, a Megváltóról”.*¹⁰¹

II. János Pál halálával megindultak a találgatások, hogy ki lesz a következő egyházfő. A bíborosok *Joseph Ratzingert* választották, aki a *XVI. Benedek* nevet vette fel.

Összegzésképpen röviden tekintsük át az egyházmegye megtett útját, a pápai bulla kihirdetésétől napjainkig. Akárcsak az Adminisztratúra évei, az egyházmegye tárgyalt időszaka is bővelkedett eseményekben. Ezek egy része a hagyományosnak mondható programok közé tartozott: Taizé-találkozók, ifjúsági találkozók, zarándoklatok, míg megint mások újdonságnak számítanak. Ha összességében tekintjük az egyházmegye helyzetét, akkor egyértelmű, hogy a legnagyobb változást az egyházmegyévé válás jelentette, illetve Majnek Antal megyéspüspökké való kinevezése. Másrészt, viszont továbbra is kevés a pap. Bár több papszentelésre is sor került a csaknem három év alatt, azonban még mindig hiányról beszélhetünk.

¹⁰⁰ PÁPAI ZSUZSANNA: „Szívembe zártam az itteni embereket”. Új Hajtás, 2005. 1. sz. 5. old.

¹⁰¹ MAJNEK ANTAL PÜSPÖK. Új Hajtás, 2005. különszám. 2. old.

5. AZ ANYAORSZÁG SZEREPE AZ EGYHÁZMEGYE ÉLETÉBEN

A Kárpátaljai Római Katolikus Egyházmegye története számtalan szállal kapcsolódik az anyaországhoz. Természetesen az elmúlt 16 évben rengeteg olyan dolog történt, amely Magyarország segítsége nélkül aligha jöhetett volna létre. A következőkben arról értekezünk, hogy milyen szintű ez a kapcsolat.

A világháborúkat követő határmódosítások eredményeként a mai értelemben vett Kárpátalját elcsatolták Magyarországtól. A II. világháborútól a Szovjetunió részeként élt tovább a független Ukrajna kikiáltásáig. A kommunista érában minden vallással kapcsolatos tevékenységet gyanakvással tekintett a rendszer. Tudjuk, hogy több egyházi embert letartóztattak, néhányan közülük soha nem tértek vissza a büntetésből. A papokat, mindazokat a híveket, akik bármilyen egyházi tevékenységben komolyan részt vettek, ellenségnek nyilvántartottak. Különösen a külföldi kapcsolataikat tekintették az államra veszélyesnek. Megpróbálták teljesen elszigetelni az itteni egyházat, elsősorban a Vatikántól, de ugyanígy „óvták” a kárpátaljai híveket a magyarországi „veszélyes elemektől”. Bár éberrel figyelt az állam, mégis különböző csatornákon sikerült a kapcsolatot tartani az anyaországi egyházzal. Az itt élő papok egy része magyarországi teológián végzett, ebből következik, hogy őket ismerték a magyarországi paptársaik. Másrészt, néha sikerült egy-egy kárpátaljai papnak kijutni Magyarországra. Ilyenkor lehetőség szerint felkeresték egymást a korábbi évfolyamtársak, ismerősök. Tehát, ha hivatalos szinten akadályoztatva voltak is az előjárók, azért némi információ mégiscsak átjutott a határon. Nem volt titok, hogy rendkívül nehéz helyzetben van az egyház, hasonlóan más történelmi egyházakhoz. Bár Magyarországon sokkal szabadabban tevékenykedhetett az egyház, szinte elképzelhetetlen volt, hogy bármilyen kézzelfogható segítséget nyújtsanak a Kárpátalján élő római katolikusoknak. Ezt már nem tűrte volna el a rendszer. Mégis a Kádár-korszak utolsó harmadában, valószínűleg a szovjetunióbeli enyhülés hatására, némileg enyhült az egyházra nehezedő nyomás. Ennek lehet betudni azt, hogy 1985 augusztusában az Új Ember közölte a Kárpátalján működő papok névsorát.¹⁰² Vitathatatlan, hogy az igazi áttörést Paskai 1989-es kárpátaljai útja jelentette, amelynek eredményeként első körben öt pap érkezett Kárpátaljára. Másik rendkívül fontos érdeme, hogy magyarországi teológiákon tanulhatnak a kárpátaljai hivatások. Azonban még hosszú időbe telik, amíg „önerőből” sikerül úrrá lenni a paphiányon. Mivel az egyházon belül többségben vannak a magyar nyelvű hívek, ezért a magyar papok hiánya szembetűnőbb. A helyzet orvoslására a püspök többnyire Magyarországról kér atyákat, ahol szintén egyfajta paphiányról beszélhetünk, amint arra fentebb már utaltunk. Ebből kifolyólag kevesebb pap érkezik, mint amennyire szükség lenne. Ezen a téren óriási segítséget jelentenek a szerzetesrendek. A ferencesek még 1989-ben letelepedtek itt.

¹⁰² Bohán Béla SJ. Jelenleg beregszászi plébános.

Domonkos rendiek is tevékenykednek Kárpátalján, akiknek egy része szintén Magyarországról érkezett. A jezsuiták közül például Bohán Béla atya szintén magyarországi. Ezt a néhány példát csak tájékoztató jelleggel közöljük, és nem a teljesség igényére törekedve, inkább csak jelezve, hogy ezen a téren nyújtott segítség nélkülözhetetlen.

Amint átjárhatóbbá váltak a határok, fokozatosan egyre több alkalommal került sor arra, hogy kárpátaljai gyerekeket fogadtak magyarországi közösségek. Gyakran olvashatunk az Új Hajtásban egy-egy magyarországi jutalomkirándulásról, vagy arról, hogy kárpátaljai hívek valamilyen találkozáson vettek részt a határ túloldalán. Az sem ritka jelenség, hogy kárpátaljai egyházi rendezvényeken magyarországi fiatalokkal találkozhatunk.

A rendszerváltástól tanúi lehetünk az egyház fejlődésének. Mivel állami forrásból meglehetősen kevés jut az egyháznak, máshonnan kellett és kell a mai napig is anyagi forrást biztosítani a strukturális háttér megteremtésére, bővítésére. Bár nem tudunk kimutatást közölni arra vonatkozóan, hogy milyen mértékű anyagi támogatás érkezett magyarországi magánszemélyektől, alapítványoktól, vagy más forrásokból, de áttekintve az utóbbi évek eseményeit, sokszor találkoztunk különböző események kapcsán a támogatók feltüntetésekor, magyarországi kezdeményezéssel.

Az előbbire példa a 2001. március 18-i templomi gyűjtések. Kárpátalján Majnek Antal püspök felhívására gyűjtést rendeztek az egyházmegye katolikus templomaiban a károsultak megsegítésére. Erre a napra időzítette a magyarországi templomokban is a gyűjtést a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia. Az összegyűjtött pénzadományokat a kárpátaljai érintettek „javára fordították”.¹⁰³ Míg az utóbbira a Magyar Karitás segélyakcióját hozhatjuk fel példának. A szervezet a tartalékalapjából 20 millió forintot különített el az „azonnali humanitárius segélyakciók finanszírozására”, amit a helyi karitással közösen vittek végbe.¹⁰⁴ Itt kell megjegyeznünk, hogy a Magyar Karitás több segélyprogrammal is támogatta a károsultakat, nem csak közvetlenül az árvíz idején, hanem később is, a helyreállítások ideje alatt.

Az árvíz napjaiban több magyarországi szervezet vezetője, képviselője látogatott el Kárpátaljára. Többek között *Veres András* püspök a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia titkára, *Adányi László* a Magyar Karitás főtitkára.¹⁰⁵ Néhány héttel később, 2001. április 3-án Kárpátaljára látogatott *Mádl Dalma* a Magyar Karitás jószoigálati nagykövete. Itt léte alatt találkozott Majnek püspökkel, *Tegze Józseffel*, a Szent Márton Egyházmegyei Karitás igazgatójával, „valamint a humanitárius segítség kérdésében érintett állami vezetőkkel”. A helyszínen járva beszélt az árvíz által közvetlenül érintett települések plébánosaiival, illetve a helyi karitászok vezetőivel.¹⁰⁶ A

¹⁰³ Új Hajtás, 2001. 1. sz. 17. old.

¹⁰⁴ *A Magyar Karitás ismét segít a kárpátaljai árvíz-károsultaknak.* Új Hajtás, 2001. 1. sz. 17. old.

¹⁰⁵ *Segítség a kárpátaljai árvíz-károsultaknak.* Új Hajtás, 2001. 1. sz. 17. old.

¹⁰⁶ Új Hajtás, 2001. 2. sz. 17. old.

felsorolt példák mind azt mutatják, hogy az anyaországiak nem csak egyszerűen figyelemmel kísérték az itteni eseményeket, hanem többféle módon igyekeztek segíteni mind a két árvíz alkalmával, amely köszönhető részben a magyar média tevékenységének. Tény, hogy ezekben a napokban a kárpátaljai események fő témának számítottak. Gyakran olvashattunk segélyfelhívásokról, akciókról, amelyek ezek által szélesebb teret kaptak a közvéleményben. Azonban azt is hozzá kell tennünk, hogy bár a tudósítások többsége hitelt érdemlő volt, mégis előfordult egy-egy, a valóságos helyzetet torzítóan bemutató tv-műsor, esetleg újságcikk. Mindezek mellett nagyon sok ember mozdult meg Magyarországon, a bajbajutottak megsegítésére. Az egyházak folyamatosan buzdították tagjaikat, hogy tegyenek meg mindent a határon túli magyarokért, de nem csak értük, hiszen több magyarországi település is víz alá került.

Magyarországi politikusok látogatásáról még nem esett szó, pedig ilyenre is többször sor került. Magas rangú kormányképviselők kárpátaljai látogatása jelzésértékű az itteni magyarság számára, arra vonatkozóan, hogy napirenden van a határon túliak ügye. *Dr. Semjén Zsolt* az egyházi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkár 2000. március végi több napos itt tartózkodása idején a helyi történelmi egyházak képviselőivel találkozáskor tájékozódott azok helyzetéről. Megbeszélést folytatott Majnek Antallal a magyar kormány egyházpolitikájáról. Természetesen a témák között szerepelt a helyi római katolikus egyház működési viszonya.¹⁰⁷ Még egy nevesebb magas szintű politikus kárpátaljai útját emelnénk ki, nevezetesen *Németh Zsolt* korábbi államtitkárét, aki 2001. május 24-én, Beregszászon a magyar kormány nevében millenniumi zászlót adott át.

A fentebb felsorolt számos pozitív anyaországi megnyilvánulás után, meglehetősen szomorú fordulatot vesz a munka további témája a fejezetben belül, a december 5-ei népszavazás eredményének köszönhetően. Személyes érintettségünk révén, nehéz feladat lesz elfogulatlanul, indulatmentesen értekezni a történetekről.

A történelmi egyházak egyértelműen kiálltak a kettős állampolgárság mellett határon innen és túl. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia körlevelet adott ki, amelyben nem csak a híveket, de minden embert arra kért, hogy „igen”-el szavazzanak december 5-én. A másik oldalon, a magyar kormánypártok részéről, az ellenkezőjéről igyekeztek meggyőzni a szavazókat. Az eredmény köztudott. Számos írás jelent meg a szavazás után, valaki győzelemről beszélt, valaki csalódottságának adott hangot, attól függően, hogy látta a kérdés lényegét. Mi most három egyházi személy reakcióját idéznénk, két kárpátaljai lelképásztortét Majnek Antal római katolikus püspökét, Gulácsy Lajos nyugalmazott református püspökét, illetve egy magyarországiét, *Roska Péter* atyáét, aki évekig Kárpátalján szolgált és jól ismeri a helyi viszonyokat. Ez a három vélemény jól tükrözi a kialakult álláspontokat. A három írást az Új Hajtás közli, a meghatározó részeket idézzük. Mind a hárman úgy látják, hogy az érdektelenség, illetve a szolidaritás hiánya miatt bukott el az ügy,

¹⁰⁷ *Semjén Zsolt Kárpátalján*. Új Hajtás, 2000. 3. sz. 19. old.

ahogyan Majnek püspök fogalmaz: „*Legfőképpen nem is a nem-szavazatok aránya, hanem sokkal inkább a közömbösök nagy száma az, ami megdöbbsentett és elgondolkodtatott...*” „*Ami azon a vasárnapon megmutatkozott, az egyszerűen kór-kép; a szavazás hőmérő csupán, amely mutatja az ország beteg állapotát. Biztos, hogy sokat rontott az eredményen a hitvány ellenkampány is, de a baj gyökere nem ebben van*” – véli Roska Péter. A „mostoha-anya-ország”, ezt a kifejezést használja Péter atya. Néhány sorral később így folytatja: „*A mostohaanya beteg, sőt rabszolga, saját önzésének lett a szolgája*”. Kemény szavak ezek, de jórészt tükrözik a „vesztesek” meglátásait. Egyik sem vádol, csupán megállapít dolgokat. Azonban minden csalódás ellenére, nem a harag sorai ezek, sőt, a szerzők arra buzdítják a híveket, hogy ne forduljanak el az anyaországiaktól, imádkozzanak „magyar testvéreikért”: „*Az pedig, hogy így történt, fáj, mert hát nem ezt vártuk. De fogadjuk el, és inkább imádkozzunk azért, hogy adjon Isten Magyarországnak lelki ébredést. Legyen irgalmas az Isten hozzájuk, legyen velük az Isten, és ahogy kibirtuk 80 éven keresztül, kibírjuk a következő 80 évet is*” – zárja sorait Gulácsy Lajos. Antal püspök, mintegy irányt mutatva az elkövetkezendő időkre, a következő gondolattal fejezi be a cikket: „*Mi annyi segítséget kaptunk Magyarországról az elmúlt időben, különösen az árvizek idején, annyi jó szándékú ember szeretetét, rokonszenvét, segítségét tapasztaltuk és tapasztaljuk most is, hogy nem hiszem, hogy az ezért érzett hálát legyőzhetné az itteni magyarokban a népszavazás eredménye miatt érzett harag és fájdalom*”. Roska Péter atya is arról biztosítja a kárpátaljai híveket, hogy: „*azért van sok áldozatkész, önzetlen, mélyen hívő magyar ember, vannak hiteles közösségek, istenben élő családok, a nemzet jövőjéért cselekvő elszánt fiatalok.* – hozzát teszi – *Az egész néphez képest azonban sajnós ez a kisebbség. Magyarország missziós terület*”.¹⁰⁸

Meglátásunk szerint, bár a népszavazás eredménye valóban beárnyékolta a kapcsolatot az anyaország és a határon túli magyar hívek között, emellett azért mégsem szabad elfeledkeznünk arról, hogy milyen sok segítség érkezett Magyarországról Kárpátaljára, amint arra Antal püspök is felhívja az érintettek figyelmét. A fentebb ismertetett alkalmakon kívül, természetesen számos más módon is megtapasztalhatták az egyház tagjai, és nem csak ők, hogy élő a kapcsolat a mindennapok szintjén, még akkor is, ha időnként kormányzati szinten alig van erre utaló példa. Mint már utaltunk rá, csak a jellemzőbb példákat közöltük, ami azt jelenti, hogy más szempontok szerint mérlegelve, talán bekerülhettek volna e fejezetbe egyéb momentumok, hiszen ezek is alátámaszthatták volna végső következtetésünket, például: különböző magyarországi tanfolyamok, ahol helyeket biztosítottak Kárpátaljáról érkezettek számára, vagy nagy múlttal rendelkező ifjúsági találkozók, ahová gyakran kapnak meghívást az itteni fiatalok, anyaországi jutalom kirándulások, lelkigyakorlatok, lelkeségi mozgalmak lelki-napjai. Azonban az is gyakran előfordult, hogy itteni plébániák fogadtak magyarországi vendégeket. Például kispapok jöttek előjáróikkal, hogy

¹⁰⁸ ROSKA PÉTER ATYA: „*Arra kérlek titeket, fogjunk össze!*” Új Hajtás, 2005. 1. sz. 17. old.

ismerkedjenek az egyházmegyével. Vagy az sem ritka jelenség, amikor egy-egy közösség busz-kirándulást szervezett Kárpátaljára, és helyi egyház biztosítja számukra a szállást, gyakran a kíséretet is. Tehát számos példa mutatja, hogy a magyarországi magyarok – a népszavazás eredményeit tekintve a „kisebbség” – minden ellenkampány mellett is ösztönösen érzi, hogy morális értelemben az anyaország határai sokkal nagyobb területet ölelnek fel, mint a jelenlegi politikai érdekvonalak határolta rész.

6. AZ EGYHÁZ SZEREPE A KÁRPÁTALJÁN ÉLŐ KISEBBSÉGEK ÉLETÉBEN

Érdekes kettőséggel állunk szemben, amikor kisebbségről beszélünk a helyi egyházak vonatkozásában. Először tisztázzuk, hogy mit jelent a fogalom. A definícióhoz az Akadémiai Kiadó által szerkesztett Magyar értelmező kéziszótárt hívjuk segítségül. Kezdjük a hagyományos értelemben vett megfogalmazással: főnév 'embereknek számban egy másíknál kisebb csoportja'. A politikai, illetve a történelmi szakzsargonban a következő meghatározást találjuk: főnév 'az állam nemzeti jellegét meghatározó néptől eltérő nyelvet beszélő, más kultúrát hordozó, hozzá képest kisebb számarányú népcsoport, etnikai elem; nemzetiség'. Ez utóbbi kategóriába tartoznak Ukrajnán belül a Kárpátalján élő etnikumok: magyarok, szlovákok, németek, románok... Viszont, ha a római katolikus egyházat tekintjük, akkor a magyar ajkú hívek aránya jóval magasabb az ukrán anyanyelvűeknél. Ebből kiindulva jelen munkában kisebbségként tekintjük őket, annak ellenére, hogy ők alkotják az államalkotó nemzetet.

Az alábbiakban, tehát olyan egyházi programokat, intézkedéseket mutatunk be, melyek az: ukrán, szlovák, német ajkú hívek javára történtek megrendezésre. A felsorolt etnikumok mellett foglalkozunk a cigányság helyzetével az egyházon belül, annál is inkább, mivel ezen a téren is komoly előrelépés történt.

Mind a magyar, mind a német, mind a szláv ajkú hívek számára a püspök vikáriusokat nevezett ki, a legutóbbi módosulásról ezen a téren fentebb már volt szó. Tehát a megbízott személy, mintegy képviseli az adott nemzetiség ügyeit. Ezen kívül, lehetőség szerint, az adott területen többségben lévő etnikum anyanyelét beszélő pap látja el a híveket, hangsúlyozzuk, amennyiben lehetőség van rá. Tisztán egy etnikumból álló egyházközség nemigen van, egynyelvű, vagy legalább is közel egynyelvű, viszont sok. Sajnos, napjaink viszonyait tükröző adatokat nem tudunk közölni, csak az 1996-os évből vannak erre vonatkozó információink. Az említett évben a hívőközösség 65 helyen egynyelvű, nyolc helyen kétnyelvű, egy helyen háromnyelvű. 45 helyen magyarul, 10 helyen szlovákul, hat helyen németül, két helyen ukránul miséztek. Ugyanakkor számos helyen a liturgia több nyelven folyik. Négy helyen magyar-szlovák, két helyen magyar-német, egy helyen német-ukrán, egy helyen szlovák-ukrán, egy helyen magyar-német-ukrán nyelvű liturgián vehetnek részt a hívek.¹⁰⁹ Az egyház igyekszik minél többféle módon segíteni helyzetüket. Mind kulturális, erkölcsi, mind gazdasági téren találunk erre példát, amelyekből néhány jellemzőt bemutatunk. Megvizsgáljuk továbbá, hogy mi indokolja ezeket a lépéseket. Külön tárgyaljuk, anyanyelvek szerint csoportosítva az eseményeket.

¹⁰⁹ DIÓSSI GÉZA KORNÉL, MAJNEK ANTAL: *A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház története*. Új Hajtás, 1996. 3. sz. 6-7.old.

A Szovjetunió felbomlása után riasztó tendencia mutatkozott az elvándorlás tekintetében Kárpátalján, ami napjainkig is tart. Főleg a kisebbségek hagyták el az országot, külföldön keresve új egzisztenciát. A folyamat negatív hatása hamar megmutatkozott, nem csak demográfiai arányeltolódásban, hanem gazdasági- és kulturális téren egyaránt. Az egyházban is érezhető a jelenség következménye. A hívek közül az utóbbi években nagyon sokan települtek át Magyarországra, illetve Németországba. A németek egyébként is kevesebben vannak, így az ő számuknak a csökkenése sokkal szembetűnőbb. 1998-ban *Nádor Albert* atya, aki már több éve szolgálja a kárpátaljai híveket, a következőket írta tapasztalatairól a németek kivándorlásával kapcsolatban: „*Amikor ideérkeztem 1992 nyarán, a bárdházi templom tele volt. Közel 200 hívővel fogadott. Ma 30-35-en vannak. Ezek egy része is munkácsi vendég*”. Az okokat fejtegetve: a munkanélküliséget, bizonytalanságot nevezi meg, mint hatótényezőket.¹¹⁰ Bárdháza csak egy azoknak a településeknek a sorában, ahol németek élnek: Munkács-Váralja, Munkács-Várpalánk, Pósháza, Szinyák, Schönborn, Felsőkerepec, Kucsova, Királymező.¹¹¹ Az Új Ember riportot közöl Antal püspökkel, amelyen a püspök a német kisebbség helyzetét vázolja. Ő is fájlalja, hogy elnéptelenednek a német települések, ezzel együtt a templomok is, kivétel talán: Váralja, Várpalánka, Pósháza. A többi fentebb sorolt helyek, idézzük Majnek Antalt: „*már német szempontból kiháló egyházközségek*”. Még hozzáteszi: „*Aki teheti, menekül a nyomor, a szinte kilátástalan jövő elől*”.¹¹² Mind a két nyilatkozat tanúsága szerint, súlyos a helyzet, ami belátható időn belül nem valószínű, hogy kedvezőbb fordulatot venne. Az elvándorlást jó esetben csak lassítani tudja az egyház, hiszen csak korlátolt lehetőségei vannak munkahelyek teremtésére, ami esetleg javítana a szomorú tendencián. Mégis ez az egyik módja annak, hogy akik még itt maradtak, azok tudjanak itt boldogulni. Nyilván ez elsősorban állami feladat lenne, de látva a körülményeket, az egyház megpróbál segíteni, hiszen nem kis mértékben érintett. Példának hozhatjuk fel a schönborgi asztalosműhely megnyitását.

A következőkben az ukránok, illetve a szlovák anyanyelvűek helyzetét tárgyaljuk. Számos egyházközségben vannak ukrán anyanyelvű hívek. Más a helyzet a szlovák hívekkel. Számuk csakúgy, mint a németek esetében az utóbbi időkben csökkent. Több településen, mégis jelentős számban élnek, a település lakosságának arányához képest. A következő helyeken vannak lelkipásztori központjaik: Ungvár, Munkács, Órdarma, Frigyesfalva, Dolha, Perecseny. Ezen kívül nagyobb számban élnek még: Hután, Turjaremetén, Onokócon, Mélyúton, Klacsón.¹¹³ A szláv római katolikusok számára szintén megszervezték a hitoktatóképző tanfolyamot, amelyet hasonló

¹¹⁰ FR. AKBERT: *Egy korszak vége*. Új Hajtás, 1998. 4. sz. 9. old.

¹¹¹ *A Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóság Névtára*. Szerkesztette: NÉMETH IMRE OFM. Munkács, 2000. 21. old.

¹¹² ELMER ISTVÁN: *Kárpátalja: nyomorúságban, de hitben (1.)*. Új Ember, 2000. december 24-31. 5. old.

¹¹³ *A Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóság Névtára*. Szerkesztette: NÉMETH IMRE OFM. Munkács, 2000. 21. old.

okok hívtak életre, mint a magyarok esetében. Sőt, Ungváron, a szlovák és ukrán anyanyelvű papok kezdeményezésére egy katekétikai központ épült, amelyet a nuncius, Mikola Eterovic szentelt fel 2000. június 19-én.¹¹⁴ Csakúgy, mint a magyar fiatalok esetében, a 1990-es évek végétől az ukrán római, illetve görög katolikus fiatalok szintén megszervezik saját találkozójukat Munkácson, hasonlóan a hagyományos magyar nyelvű programhoz. A másik jelentős kezdeményezés, amely szintén a szláv római katolikusok helyzetének minőségét jelzi, az a *Svitlo* ukrán nyelvű lap, ami csakúgy, mint az Új Hajtás, a Munkácsi Egyházmegye lapja.¹¹⁵ Nyilván van több dolog, amelyeket itt is példaként hozhatnánk fel, bizonyítva az egyház erőfeszítéseit a kisebbségben élők érvényesüléséért, de úgy, mint a munka menetében végig, itt is csak a főbb momentumokat vázoljuk, melyek meglátásunk szerint jelzik az egyház álláspontját az aktuális ügyben. Azt is hozzá kell tennünk, hogy mindezek mellett előfordulnak súrlódások, félreértések. Antal püspök is említ konkrét eseteket, amelyeket szintén az Új Emberben olvashatunk, amikor is komolyabb feszültség keletkezett a magyarok és a szlovák hívek között, abból adódóan, hogy Antonio Franco nuncius Munkácson és Ungváron bevezette a szlovák nyelvű miséket, indokolta ezt azzal, hogy: „*az itt élők már nem értenek magyarul*”.¹¹⁶ Ez az állítás „*csak a fiatalabbakra nézve volt igaz*” – teszi hozzá a püspök.¹¹⁷ Kiegészítésként még hozzá teszi, hogy a szlovák misék jórészt: „*az inkább értett és beszélt ukrán nyelven folytak*”. Dolhát említi kivételként.¹¹⁸

Nem beszéltünk még a cigányságról az egyházon belül. Mint olyan etnikum, mely több tekintetben is kisebbségnek tekinthető, szintén vizsgálat tárgyát képezi, a szakmunka keretein belül a megfogalmazott cél értelmében. Nem kívánunk kitérni a szükségesnél jobban a kérdés szociológiai aspektusaira, ezért csak a cigány-pasztorációs törekvésekből mutatunk be néhányat, amelyek jelzik az utóbbi években végbement változásokat ezen a téren.

Itt is igazából csak átfogó állami intézkedéssorozat javíthatna a helyzeten, azonban egyelőre, jóindulattal is csak szerény eredményeket tud felmutatni az adminisztráció. A római katolikus egyház Kárpátalján a rendszerváltás óta fokozatosan erősödött, ezzel együtt a cigányokkal kapcsolatos tevékenységi kör is bővült. Ez azt jelenti, hogy az első években az is komoly eredmény volt, hogy ha sikerült valahol megszervezni a cigánygyerekek hitoktatását. Persze különböző humanitárius akciók folytak közben, amelyek csak pillanatnyi segítséget jelentettek. Továbblépést jelentettek a közösségi házak, melyek általában a cigánytáboron belül épültek, és ahová összejárhatnak imádkozni. Legtöbbször a hitoktatás is itt folyik. Az első közösségi házak közé tartozik a viski táborban kialakított ingatlan. Általában ott épül ilyen ház, ahol a cigány-pasztorációs munkával már sikerült igényt támasztani a megvalósítására az adott közösségen belül, mint például

¹¹⁴ *Katekétikai központ Ungváron*. Új Hajtás, 2000. 4. sz. 16-5. old.

¹¹⁵ www.hhrf.org/mrke/hu/h_press.HTM

¹¹⁶ www.telnet.datanet.hu/~jalso/tal/0101.htm

¹¹⁷ u.o.

¹¹⁸ u.o.

Koncházán, ahol előbb évekig egy magánháiban tartották a hittanórákat, vagy Beregújfaluban, ahol szintén előbb a közösséget kellett megszervezni és csak ezután épült fel a ház, melyet 1999. augusztus 27-én áldott meg Majnek Antal püspök.¹¹⁹ Tehát előbb gondos munkával alapokat kellett teremteni. Ez az ügynek elkötelezett embereket kíván mind két fél részéről. A gyerekek hitoktatása mellett szükség van a felnőttek képzésére. Az egyház igyekszik őket is bevonni a közösségi életbe, annál is inkább, mert a tapasztalat azt mutatja, hogy könnyen kerülnek szektás befolyás alá. 2002. májusától, minden évben cigányzarándoklatot szervez az egyház, ahol találkoznak egymással a cigányközösségek és azok az emberek, akik a cigányság körében tevékenykednek. Az első zarándoklat helyszíne Schönborn volt, közel százan vettek részt az egynapos programon.¹²⁰ A következő évben Visk adott otthont a rendezvénynek, amin ezúttal 300-an vettek részt. A legutóbbi cigány zarándoklat alkalmából Nagyszőlősen gyűltek egybe a közösségek képviselői. A résztvevők száma 250 körül volt.¹²¹ Ezek a programok mind azt a célt szolgálják, hogy erősítsék a már meglévő keresztény cigányközösségeket. A kárpátaljai cigány-pasztorátorok többször vettek már részt nemzetközi szintű konferenciákon, ahol beszámolhattak a kárpátaljai viszonyokról, emellett, értékes tapasztalatokat szereztek, nem beszélve a kialakított kapcsolatokról a többi pasztorátorral. A vizsgált kisebbségek között ebben a fejezetben nem volt szó külön a magyar hívekről. Ennek az az oka, hogy a szakdolgozatban többségében a magyar ajkúak szemszögéből vizsgáltuk az eseményeket, hiszen az egyházmegyén belüli arányuk jóval meghaladja a többiek arányát.

6.1. OKTATÁS

Egy terület még hátra van, amiről még nem tárgyaltunk a kisebbségek kapcsán, ez pedig az oktatás, nevelés kérdése. Ennek a témának külön alpontot biztosítunk, amiben elsősorban az intézményesített oktatási-nevelési példákat vesszük sorra. Bemutatjuk az óvodákat, illetve a munkácsi Szent István Líceumot. Ezen kívül az egyház által működtetett kollégiumokat.

6.1.1. ÓVODÁK

Az 1990-es évek végén lehetőség nyílt az egyházak számára, hogy helyi karitászok alapításával óvodákat hozzanak létre. A rendelkezésünkre álló források szerint az első óvoda, a Szent Józsefről

¹¹⁹ Új Hajtás, 1999. 7-8. sz. 16. old.

¹²⁰ PÁPAI ZSUZSANNA: *Cigányok zarándoklata Kárpátalján*. Új Hajtás, 2002. 4. sz. 6-7. old.

¹²¹ *III. Kárpátaljai Katolikus Cigánytalálkozó Nagyszőlősen*. Új Hajtás, 2004. 4. sz. 8. old.

elnevezett, Nagyszőlősön kezdte meg működését 1998-ban.¹²² A következő intézmény a királyházi Szent Ferenc Óvoda, mely szintén ebben az évben indult.¹²³ Időrendi sorrendben a következő az aknaszlatinai Szent Család Óvoda, ami 1999. november 21-én nyitotta meg kapuit.¹²⁴ Néhány hét múlva, december 19-én felszentelésre került a nagybocskói Romzsa Tódor Óvoda.¹²⁵ 2001. novemberétől Bustyaházán is van katolikus óvoda, amely Szent Erzsébetről lett elnevezve.¹²⁶ Katolikus óvoda található még Gyertyánligeten, amely Szent Antal nevét viseli, illetve Aklihegyen. 2003. szeptember 14-én Majnek Antal püspök Fancsikán szentelt fel egy újabb katolikus óvodát, az intézmény a Szent Katalin nevet viseli.¹²⁷ Az óvodák, bár katolikus nevelésben részesülnek benne a gyerekek, mégsem tekinthetjük felekezeti óvodáknak teljes mértékben, annak ellenére, hogy gyakorlatilag mégis azok, mivel Ukrajnában egyházak közvetlenül nem alapíthatnak oktatási intézményeket, kivétel ez alól a szeminárium. Viszont van lehetőség alapítványon keresztül létrehozni oktatási intézményeket. Ezért van az, hogy a katolikus óvodákat a helyi karitászok, mint alapítványok hozták létre. Csaknem minden esetben a helyi karitászok „égisze” alatt működnek. Azzal, hogy az egyház óvodákat hozott létre, nem kis mértékben járult hozzá az itteni magyarság helyzetének a jobbáttételéhez. Egyrészt ezek magyar óvodák, ami azt jelenti, hogy már a legkisebbek is, a családon kívül is magyar közösségben élhetnek, ahol identitásuk mind nemzeti, mind vallási síkon fejlődik. Főleg azokon a helyeken fontos szempont ez, ahol ezen az óvodákon kívül nincs más hasonló magyar nyelvű intézmény. Megvan tehát a remény, hogy a felnövekvő nemzedék ellenállóbb lesz az asszimilációval szemben. Emellett nyitott a más vallású, más nyelvű gyerekek számára is. Bustyaházán, a magyar csoport mellett ukrán is indult.

6.1.2. MUNKÁCSI RÓMAI KATOLIKUS LÍCEUM

1998-ban a munkácsi II. Rákóczi Ferenc Magyar Tannyelvű Középiskola keretein belül a katolikus egyház két osztályt hozott létre, azzal a céllal, hogy magasabb szintű képzést biztosítson az itt tanulók számára, ami megfelel a felsőoktatási intézmények felvételi „elvárásainak”. Másrészt magas erkölcsi szintű nevelési háttérrel biztosítson mindehhez, abban a reményben, hogy ez által sikerül csökkenteni a kivándorlás mértékét.

Az eredmények azt mutatták, hogy életképes a kezdeményezés, sőt. Az itt végzett tanulók döntő hányada, felvételt nyert a felsőoktatási intézmények valamelyikébe. Három év elteltével szűknek

¹²² www.hhrf.org/nszkk/sztjosef.html

¹²³ www.hhrf.org/nszkk/Korolevo.html

¹²⁴ Új Hajtás, 1999. 10. sz. 13. old.

¹²⁵ u.o.

¹²⁶ Új Hajtás, 2001. 8. sz. 10. old.

¹²⁷ Új Hajtás, 2003. 7. sz. 12. old.

bizonyult már az iskolán belül elkülönített rész. Eljött az ideje az önálló intézmény megteremtésének. Csak úgy, mint az óvodák esetében, itt is karitás-alapítással lehetett csak a célt megvalósítani. Az Egyházmegyei Szent Márton Karitás tehát alapítási igényt nyújtott be a megfelelő szervekhez. Az adminisztrációs akadályok elhárulása után, 2001. augusztus 30-án, a városi önkormányzatnál bejegyezték a Munkácsi Magyar Nyelvű Líceumot.¹²⁸ Ezzel létrejött Ukrajna egyetlen római katolikus líceuma. Ebből adódik, hogy a diákok többsége katolikus, de tanulnak itt más felekezethez tartozók is.

A líceum igazgatását *Kristofori Olga* vállalta el. Ma is ő az intézmény vezetője. Az első évben egy egyházi ingatlanban kapott helyett a líceum. 2002 nyarán a Magyarországi Püspöki Konferencia támogatásával sikerült egy, a líceum igényeinek jobban megfelelő ingatlant megvásárolni. A Nedeczei utcában lévő épület, 1996-ig magyar iskolaként működött. A 2003/2004-es tanévben már itt folytatta működését az intézmény. Az ünnepélyes megnyitón részt vett dr. Seregély István egeri érsek, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnöke, aki a támogatással kapcsolatban elmondta, hogy: „*Mi Magyarországon szerencsésebb anyagi adottságokkal rendelkezünk, s ezekkel Isten előtt elszámolással tartozunk. A nemzeti és a keresztény összetartozás vett rá minket, hogy a líceum ügyét felkaroljuk*”.¹²⁹ 2003-ban akkreditálták az intézményt. 2004 nyarától a líceum felvette Szent István nevét.

A jelentkezők csak sikeres felvétellel juthatnak be. A felvételt nyert tanulók emelt óraszámú tanulóknak az idegen nyelveket, illetve a számítástechnikát. Emellett különböző fakultatív foglalkozásokon mélyítheti el tudásukat az adott szakterületen. Mindezek eredményeként a líceum tájékoztatója szerint, végzőseiknek a „*80-85%-a folytatja tanulmányait különböző felsőfokú intézményben*”.¹³⁰

Természetesen több terve is van a líceumnak a jövőre nézve, például: étkezdé, tornaterem... Ezekhez viszont forrást kell találni, hiszen a város önkormányzata ilyen szintű támogatást nem biztosít. Ebből adódik, hogy a mindennapi gondok közül is számos hátráltatja az optimális működést. Csak néhány ezek közül: problémát okoz a tankönyvellátás, nincs kedvezmény a fűtés térítésére...

Mivel csak egy ilyen szintű intézmény van az egyházmegyében számos településről érkeztek a tanulók. Számukra az egyház által fenntartott kollégiumok – egy leány- és egy fiú kollégium – biztosítanak szálláslehetőséget, illetve megfelelő körülményeket a tanuláshoz.

¹²⁸ NEO: *A tanulás utáni vágy – a Bölcsesség kezdete*. Új Hajtás, 2001. 5. sz. 24. old.

¹²⁹ PÁPAI ZSUZSANNA: *Az értelmiség határozza meg a társadalmat*. Új Hajtás, 2003. 7. sz. 2. old.

¹³⁰ A Líceum tájékoztatójából

6.1.3. KOLLÉGIUMOK

A líceum kapcsán már említést tettünk két katolikus kollégiumról, a munkácsi fiú-, illetve leánykollégiumról. A fiúk számára létrehozott kollégium kezdetben a püspökség épületén belül helyezkedett el, hiszen viszonylag kevés létszámú volt. Az 1999/2000-es tanév kezdetekor költözött át a mai helyére, amit az egyház bérel. A munkácsi leánykollégium épülete az egyház tulajdonában van. Azonban a férőhelyek száma kevés az igényekhez képest.

Beregszászon szintén működik egy katolikus leánykollégium. Elsősorban a tanárképző főiskolán tanuló lányok részére, azonban néhány más oktatási intézményben tanuló diák is helyet kapott itt. Tudni kell azt, hogy elsőként ez volt az a kollégium Kárpátalján, amelyet, valamelyik szerzetesrend tagjai vezettek, jelen esetben a domonkos nővérek, akik Magyarországról érkeztek. Később a nővérek Ungvárra költöztek és jelenleg az Ungvári Főiskolai Szent Gellért Kollégiumot vezetik. A többi hasonló, Kárpátalján működő intézmény közül az ungvári a legnagyobb befogadóképességű, 60 személy befogadására alkalmas. Átadására és megáldására 2003. március 7-én került sor.¹³¹ Tudomásunk szerint Rahón is működik kollégium az egyház keretein belül.

Hozzá kell tennünk, hogy a kollégiumok mellett, hogy betöltik elsődleges funkciójukat, egyfajta lelki központok is, hiszen alkalmasak különböző lelkigyakorlatok befogadására is. A munkácsi fiúkollégium és az ungvári Szent Gellért különösen kiemelt ilyen szempontból.

6.2. KULTÚRA

Az egyház Kárpátalján, amellyel, hogy eredeti hivatásának megfelelően a hívek üdvösségén munkálkodik, kulturális „missziót” is folytat, amelynek rendkívüli jelentősége van a kisebbségben élők számára.

Nehéz lenne felsorolni az összes programot, kezdeményezést, mely az elmúlt 15 évben megrendezésre került az egyház szervezésében, hiszen elsődleges célunk nem ez. Viszont néhányat mégis bemutatójelleggel ismertetnénk, hogy szemléltessük az e téren folytatott tevékenységet.

Három területet, illetve megvalósulást érintünk az alábbiakban.

Kezdjük a ráti kultúrtáborral. Ezt minden évben hagyományosan megrendezik. Igen nagy népszerűségnek örvend a fiatalok körében. Elsősorban magyarságismereti foglalkozások szerepelnek a programok között. A legutóbbi tábor központi témájaként a Rákóczi szabadságharc volt meghirdetve. 2004-ben építkezés miatt elmaradt a program, amely 1997-től kerül megrendezésre. Viszont ezzel a sorozattal párhuzamosan, vagy e mellett, szintén Ráton, idegen

¹³¹ CSERBÁNICS ADRIENN: „Új Főiskolai és egyetemi kollégium megáldása Ungváron”. Új Hajtás, 2003. 3. sz. 3. old.

nyelvi táborba várják a fiatalokat, akik angol, illetve német tudásukat szeretnék bővíteni, képzett oktatók vezetésével. Ennél a tábornál nem szakadt meg a folytonosság a fent említett építkezés miatt, a helyszín módosult csak, Munkácson rendezték.

A következő kulturális témánk, a Munkácsi Magyar Egylet, amely 2003 szeptemberében alakult, azzal a céllal, hogy fellendítse a munkácsi magyarság kulturális életét – természetesen a szervezők Kárpátalja egész területéről szívesen látják az érdeklődőket – oly módon, hogy neves embereket hívnak meg előadónak, akik magyarként valami kiemelkedő dolgot vittek véghez, mely példaértékű lehet mindenki számára. Az Egylet védnökségét Gulácsy Lajos nyugalmazott református püspök és Pogány István plébános vállalta el.¹³² Az első vendég *Erőss Zsolt* volt, aki a magyarok közül elsőként jutott fel a Mount Everest csúcsára. Az október 4-ei előadáson résztvevők száma meghaladta a kétszázat. A következő alkalom november 22-én volt, amikor is *Balczó András* többszörös olimpia, világbajnok öttusázót hallgathatták az egybegyűltek és tehettek fel kérdéseket.¹³³ Természetesen, azóta már többen fogadták el a Magyar Egylet meghívását, és tartottak értékes tanúságtételeket.

A római katolikus egyházon belül többen szívügyüknek tekintik, hogy zenei téren folyamatos legyen a minőséget szem előtt tartó fejlődés. Ezért minden évben megrendezésre kerül a Kárpátaljai Egyházzenei Találkozó, ahol igényes zenét művelő előadók találkoznak. Említhetjük a kórustalálkozókat. Többször külföldi meghívásnak is eleget tesznek a helyi kórusok, ami jelzi, hogy komoly művelői vannak Kárpátalján a műfajnak. Meg kell említenünk a Munkácsi Zenei Tábor, amelyet már 15. alkalommal rendeztek meg. Megszervezésében a római katolikus egyház tagjainak nem kis szerepe van. A tábor végén befejezőként a résztvevők koncertet adnak. Határokon átnyúló rendezvényről van szó, mivel közösen szervezik az itteniek a magyarországi zenészekkel.

Itt lezárnánk a kiválasztott események bemutatását. Hangsúlyozzuk, számos dologról tehattünk volna még említést e fejezeten belül, amelyek mind a kisebbség javára történtek. A felhozott példák, igazából csak egy-egy irányt jeleznek. Olyan törekvéseket, amelyeket a római katolikus egyház tesz a kivándorlás megállításáért, amely az utóbbi években aggasztó méreteket öltött. Azonban az is nyilvánvaló, hogy legjobb esetben is csak lassítani képes a folyamatot, amely megállításához igazából komoly állami szintű intézkedések kellenének. Ezek hiányában kénytelen az egyház lehetőségeihez mérten lépéseket tenni. A fejezetben bemutatott példák mind oktatási, mind kulturális téren komoly fejlődési folyamatot mutatnak, gondoljunk csak a Szent István Líceum életre hívására. Megállapíthatjuk tehát, hogy az egyház komoly erőfeszítéseket tesz a kisebbségek védelmében.

¹³² PÁPAI ZSUZSANNA: „*Kell-e kispárna a Mount Everestre?*”. Új Hajtás, 2003. 8. sz. 15. old.

¹³³ PÁPAI ZSUZSANNA: „*Aki elveszíti életét érterem, megtalálja azt*”. Új Hajtás, 2003. 9. sz. 8. old.

7. SPECIÁLIS TERÜLETEK

Néhány területről még nem, vagy csak érintőlegesen volt szó. Most ezekből kettőt ismertetünk röviden.

A két kárpátaljai árvíz kapcsán, már szóba került a Szent Márton Egyházmegyei Karitás. Az alábbiakban megalakulásának körülményeit, fő tevékenységi profilját, nagyobb programjait mutatjuk be, a teljesség igénye nélkül.

1989 után, már viszonylag korán létrejöttek az első helyi karitások, többnyire plébániákon, amelyek az adott település, illetve a környék rászorulóinak nyújtottak segítséget. Ezek lokális jelleggel működtek. Azonban az 1998-as árvíz pusztítása Kárpátalja járásainak csaknem egészét érintette, így szükségessé vált összehangolni a már meglévő karitászcsoportok munkáját, a nagyobb hatékonyság érdekében, annál is inkább, mivel nagy mennyiségű segélyszállítmányok érkeztek külföldről és ezek fogadását, hivatalos ügyintézését az Apostoli Adminisztrátúra munkatársai végezték. Tehát, gyakorlatilag minden szállítmányt ők fogadtak és jutattak el a szükséges helyekre. A helyzet megkívánta, hogy egy külön központi szervezet koordinálja a segítségnyújtás folyamatát, minden szükséges támogatást megadva a helyi karitásoknak. Majnek Antal püspök 1998. december 30-án megbízta Tegze József nagyszőlősi középiskolai tanárt, aki előzőleg 1995-97 között a Nagyszőlősi Szociális Karitatív Központ igazgatója volt, hogy fokozatosan vegye át az árvízzel kapcsolatos teendőket, valamint kezdje meg az előkészületeket az Egyházmegyei Karitás megszervezéséhez, illetve hivatalos bejegyzéséhez. A bejegyzésre 1999. július 19-én került sor. Alapítói: Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Adminisztrátúra, a Nagyszőlősi Szociális Karitatív Központ és a Szerednyei Karitás. Hivatalos neve a bejegyzési dokumentum szerint: Szent Márton Kárpátaljai Megyei Jótékonyági Alapítvány. A Szent Márton Egyházmegyei Karitás vállalta a karitatív tevékenységek koordinálását az egyházmegye területén, továbbá a helyi karitások támogatását a programjaikhoz szükséges anyagi feltételek biztosításával. Megyei szintű intézményként segíti ez utóbbiak bejegyeztetési folyamatát. Segítséget nyújt a strukturális költségekben is.

Alakulásakor döntően az árvíz határozta meg működésének fő irányvonalát. 1999-ben 377 ezer grivnyát használt fel különböző programokhoz, magyarországi és nyugati támogatásoknak köszönhetően. 2001-ben ez a szám megháromszorozódott. Az árvizek utáni újjáépítések során az Egyházmegyei Karitás 80 házat építtetett fel. 2001 és 2002 között ezek a költségek 1 252 729 grivnyát tettek ki. Ez utóbbi a magyar kormány, a Magyar Karitás, a Kassai Karitás és a Kárpátalja Hitéletéért Alapítvány támogatásával valósult meg. Mindezek mellett nagyszabású étel-miszer program is működött. Ezen kívül 2000-ben a Munkácsi II. Rákóczi Ferenc

Középiskolában egy, a kor követelményeinek megfelelő számítógépes oktatótermet szerelt fel, ahol iskolai szünetek idején számítógépes tanfolyamokat szervezett a Karitás.

Mintegy harminc intézmény munkáját segíti, amelyek közül kettő az Egyházmegyei Karitás saját alapítása. Mint arról a fentiekben már szó esett a Munkácsi Szent István Líceum bejegyzése a Szent Márton Jótékonyági Alapítvány nevére történt, a másik, pedig a Néri Szent Fülöp Gyermekotthon. Az Egyházmegyei Karitás Igazgatói: 1999-2002: Tegze József, 2002-2003: *Mózer Eduárd*, 2003: Megyesi László, 2004-től *Fehér Ferenc*.

Fontos hozzátennünk, hogy a segítségnyújtás nem felekezeti hovatartozás, hanem rászorultság alapján történik.

A felekezetek közötti párbeszédnek évtizedes hagyományai vannak. Kárpátalján is minden év januárban a keresztény testvéregyházak közösen imádkoznak egymás templomaiban. Arról, hogy milyen minőségű e párbeszéd, röviden értekezünk az alábbiakban. A tapasztalat azt mutatja, hogy az ökumenizmus ott gyümölcsöző, ahol a felekben meg van a kölcsönös tolerancia. Az ökumené kérdéséről nyilatkozva Antal püspök a következőket mondta: *„A római katolikus egyház az ökumenikus kapcsolatok kiépítését a különböző egyházakkal, 15 évvel ezelőtt kezdte. Eredményeket leginkább a görög katolikus testvéregyházzal sikerült elérni; a református egyházzal Magyarországon sokkal jobb a helyzet. Kisebb mértékben ugyan, de néhány pravoszláv pappal és más protestáns lelkésszel valamint hívekkel meg tudtuk kezdeni a keresztény egység építését”*. Később hozzátézi: *„Az ökumené, az egyes egyházak hívei közötti testvéri egység jelentősen függ a helyi egyházi vezetőkől, papoktól”*.¹³⁴ Előremutató a közös imahetek gyakorlata, azonban, mint arra a püspök is utalt, fontos az elkötelezettség is az ügy iránt. Még akkor is adódhatnak félreértések, ha a felek a közeledés álláspontját képviselik. A Szentírásban foglaltak eltérő értelmezéséből kifolyólag számos félreértés születhet, ami hosszú időre visszavetheti a folyamatot, a jó szándék mellett is. Csak egy példát hozunk szemléltetni azt, hogy milyen sérülékeny a már évek óta erősített kapcsolat is, valamint azt, hogy a nem kellően átgondolt kijelentések mit eredményezhetnek. A 2004. évi imahét kapcsán Horkay László református püspökkel készített riportot az Új Hajtás munkatársa. Ebben a beszélgetésben a püspök úr kifejti, hogy ő is szükségesnek látja az egységre való törekvést, a keresztények egységét: *„Én szintén nagyon szeretném ezt az ökumenét, amely közelebb viszi az embereket Jézus Krisztushoz és egymáshoz”*.¹³⁵ Azonban az újságíró, értesüléseire hivatkozva a következő kérdést tette fel: *„Többektől azt hallottam azonban – katolikusoktól és reformátusoktól – hogy Ön ellenzi az ökumenét, és megtiltja lelkészeinek, hogy részt vegyenek ebben”*. A válasz: *„Nem tiltom; de azt az ökumenét helytelenítem, amely nem Jézus-központú, hanem csak cseberből vederbe halászás, hogy azért gyertek hozzánk, hogy egyek legyünk, vagyis álljatok át ti is a mi véleményünkre, tagadjátok meg ti az evangéliumi hiteteket, menjetek oda, ahol*

¹³⁴ MAJNEK ANTAL PÜSPÖK: „...hogyan legyenek” Új Hajtás, 2004. 1. sz. 2-3. old.

¹³⁵ PÁPAI ZSUZSANNA: *Interjú Horkay László református püspökkel*. Új Hajtás, 2004. 1. sz. 8-9. old.

az egyházban nagyon sok olyan hagyomány meg bibliaellenes tanítás van, ami nem a Bibliából, hanem emberi kitalálásból származik, és ezt be is lehet bizonyítani".¹³⁶ Ezután Horkay püspök egy sor „kiselejtezni való” tanítást jelöl meg a római katolikus egyházban, amelyek hagyományokként élnek: papi cölibátus, tisztítóűz. Nyilvánvaló, hogy hasonló módon megfogalmazott vélemények rendkívül megnehezítik a közeledést. A nyilatkozat megdöbbenést váltott ki katolikus részről. Többen tiltakoztak a püspök szavai miatt. A megkezdett folyamat, vagyis az ökumené építése továbbra is folyik, bár, amint azt kifejtettük egy-egy ilyen nyilatkozat sokat ronthat a kapcsolatokon.

¹³⁶ PÁPAI ZSUZSANNA: *Interjú Horkay László református püspökkel*. Új Hajtás, 2004. 1. sz. 8-9. old.

ÖSSZEFOGLALÁS

Dolgozatunk a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház történetét mutatja be a rendszerváltást megelőző évektől egészen napjainkig. Egy olyan munka elkészítését tűztük ki célul, amely az adott időszak meghatározó eseményeit tárgyalja. A terjedelem szabta korlátokat figyelembe véve, csak az általunk kiemelt fontosságúnak tartott momentumokat vizsgáltuk az egyház életéből, amelyek a megfogalmazott koncepció szerint rendszerbe foglalva szemléltetik a rendszerváltástól eltelt időszak eredményeit.

Kutatásaink során, sajnos meglehetősen kevés szakirodalom állt rendelkezésünkre. Témánkat tárgyaló munkáról nem is tudunk. Ebből kifolyólag sok anyagot kellett átdolgozni, hogy a bennünket érdeklő részleteket megtaláljuk, azokat koncepciónk alapján feldolgozzuk. Sikerült a *Historia Domus*, a korszakra vonatkozó részeit áttekintenünk. Nagy segítséget jelentett továbbá a Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóság névtára, amelyet 2000-ben adott ki az egyház. Ezekon kívül több illetékes személyt is felkerestünk, hogy a tényeken túl, a részletek is megvilágításba kerüljenek. Minden alaklommal készségesen segítettek munkánkat. Arányait tekintve, a legtöbb információt az Új Hajtás című egyházmegyei lap szolgáltatta számunkra, amely 1996-tól jelenik meg. 1996-tól tehát viszonylag könnyebben jutottunk megfelelő forráshoz. Ezért van az, hogy a szakdolgozatban a hivatkozások aránya jócskán az Új Hajtás irányába tolódik el. Magyarországi lapok közül, mint forrást, az Új Embert emelnénk ki. Főleg Paskai László kárpátaljai látogatásával kapcsolatban hagyatkoztunk a nagy múltú egyházi lapra. Többször felkerestük kutatásunk során az egyházmegye internetes oldalát, amely főleg alapinformációk terén nyújtott hathatós segítséget.

Koncepciónk szerint arra összpontosítottunk, hogy mindvégig megmaradjon a munka átfogó, bemutató jellege. Ezt azonban csak úgy tudtuk megvalósítani, hogy egyik részletben sem mélyültünk el jobban, mint amennyire az a közérthetőséghez feltétlenül szükséges. Talán egy kivétel mégis van, ahol a többi témánál bővebben tárgyaltuk az eseményeket, Paskai látogatása az, annak kétségtelen meghatározó szerepe miatt. Azonban van néhány dolog, ami különböző okok miatt nem került be a szakdolgozatba, annak ellenére, hogy tisztában vagyunk azzal, hogy ez által még szemléletesebben tudtuk volna bemutatni az egyház életének általunk kiemelt időszakát. Gondolunk itt például a statisztikai adatok hiányára, amelyek fajsúlyosabbá tehetnék volna a munkát. Azonban egyrészt nem sikerült olyan mennyiségű ilyen jellegű adatot összegyűjtenünk, ami elegendő lett volna, hogy az esetek nagy többségében hivatkozási alapként hozzuk ezeket. Másrészt, a rendelkezésünkre álló idő szabott keretet e törekvésünknek.

Azt tapasztaltuk az adatok rendszerezése során, illetve a szakirodalom tanulmányozása kapcsán, hogy sok olyan momentum van, amely még feldolgozásra vár; például a már említett Paskai bíboros

látogatása, vagy a szerzetesrendek tevékenységének részletes bemutatása, hogy csak kettőt említsünk a lehetséges témák közül. A fent említett korlátok miatt, mi is csak érintettük ezeket. Elképzelhető, hogy a jövőben ezek bemutatására is sort kerítünk.

Össességében elmondhatjuk, hogy a munkát sikerült úgy megszerkeszteni, hogy a laikusok számára is áttekinthető legyen az aktuális korszak. Röviden, célirányosan mutattuk be az egyház történetének elmúlt csaknem két évtizedét, hangsúlyt helyezve a meghatározó jelentőségű momentumokra, kezdeményezésekre.

FELHASZNÁLT IRODALOM

I. FORRÁSOK

1. Historia Domus

II. SZAKIRODALOM

2. BURA LÁSZLÓ: *A második évszázad (1904-2004) A Szatmári Római Katolikus Egyházmegye kislexikona.* Státus Kiadó, Csíkszereda, 2003.

3. FEDINEC CSILLA: *A Kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918-1944.* Fórum Intézet Lillium Aurum Könyvkiadó, Galánta – Dunaszerdahely, 2002.

4. HETÉNYI VARGA KÁROLY: *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában.* Lámpás Kiadó, Abaliget, 1994.

5. *Kárpátalja Római katolikus templomok.* Szerkesztette: PÁPAI ZSUZSANNA. Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye, Munkács, 2003.

III. IDŐSZAKI KIADVÁNYOK

6. *Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányosság Névtára.* Szerkesztette: NÉMETH IMRE. OFM. Munkács, 2000.

7. *Új Hajtás egyházmegyei lap.*

8. *Új Ember katolikus hetilap*

IV. INTERNET

9. www.hhrf.org/nszkk/

10. www.ferences.hu/alapitvany.htm

11. www.hhrf.org/mrke/hu/h_sacerdotes.HTM

12. www.hhrf.org/mrke/hu/h_press.HTM

13. www.hhrf.org/nszkk/sztjosef.html

14. www.hhrf.org/mrke/DIOE_SACERDOS_UKR.HTM

15. www.hhrf.org/sztistvan/caritas.htm

V. EGYÉB

16. Bohán Béla SJ jelenleg beregszászi plébános

17. Tegze József az Egyházmegyei Karitászigazgatója: 1999-2002 között